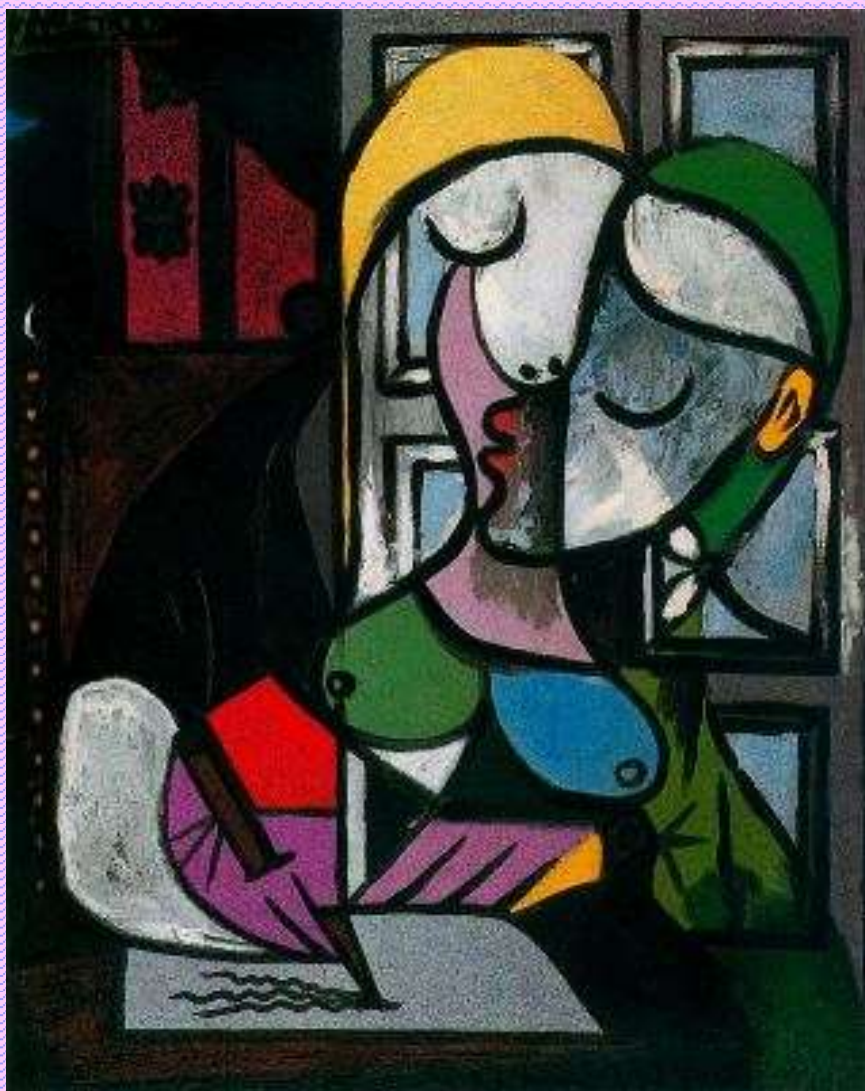

LITERATURA D'AUTORIA FEMENINA

Alumne: Gerard Argudo
Tutora: Clemen Ruiz
2n Batx. A
20/01/2017
Sant Feliu de Llobregat

ÍNDEX

1.	Justificació de l'elecció del tema del Treball de Recerca i metodologia de treball.....	4
2.	<i>Una cambra pròpia</i> i <i>Las hijas de Lilith</i>	5
3.	Eix cronològic sobre les autores del treball.....	8
4.	Grècia Clàssica:	10
4.1.	Safo de Lesbos i altres poetesses de la Grècia Clàssica: les iniciadores de la poesia femenina.....	10
5.	Edat Mitjana:	12
5.1.	Les <i>trobairitz</i> : poetes occitanes del segle XII.....	12
5.2.	Maria de França i els seus <i>lais</i>	14
6.	Renaixement:	17
6.1.	Santa Teresa de Jesús: una de les poques doctores de l'Església catòlica.....	17
7.	Barroc:	20
7.1.	Madame de La Fayette i Madame de Sevigné: dues amigues íntimes del segle XVII.....	20
7.2.	Madame de Maintenon: la reina secreta.....	22
7.3.	Sor Juana Inés de la Cruz: el <i>fènix</i> femení del Segle d'Or.....	24
8.	Romanticisme, Realisme i Naturalisme:	26
8.1.	Madame de Staël: la baronessa de la llibertat.....	26
8.2.	Jane Austen: ironia, realisme i " <i>happy ends</i> ".....	28
8.3.	Mary Shelley: la creadora del terror.....	32
8.4.	Les germanes Brontë: Charlotte, Currer Bell en els seus inicis; Emily, un "cim" literari; Anne, a l'ombra de les seves germanes.....	34
8.5.	George Eliot: Marian Evans pels amics.....	36
8.6.	Emily Dickinson: la poetessa reclosa.....	39
8.7.	Mencions:	40
8.7.1.	George Sand: pantalons i pipa a la mà.....	40
8.7.2.	Louisa May Alcott: una <i>doneta</i> americana.....	41
9.	Primera meitat del segle XX:	42
9.1.	Virginia Woolf: a la recerca d' "una cambra pròpia".....	42
9.2.	Agatha Christie: la reina del crim.....	43
9.3.	Mencions:	45
9.3.1.	Víctor Català: Caterina Albert i Paradís de naixement.....	45
9.3.2.	Simone de Beauvoir: feminista del "segon sexe".....	46
10.	Segona meitat del segle XX i segle XXI:	48
10.1.	Patricia Highsmith: la mestra del crim.....	48
10.2.	Isabel Allende: massa comercial?.....	50
10.3.	Mencions:	51
10.3.1.	Harper Lee: dues obres, dos monuments literaris.....	51
10.3.2.	Alice Munro: "la Chéjov canadenca".....	52
11.	Entrevista a una escriptora actual: Maria Mercè Cuartiella.....	54

12. Conclusió.....	64
13. Bibliografia.....	65
14. Webgrafia.....	66

1. Justificació de l'elecció del tema del Treball de Recerca i metodologia de treball.

Escollir el tema del Treball de Recerca és relativament fàcil, o almenys ho fou per a mi. Vaig pensar en les coses que més m'agraden i una d'elles, indiscutiblement, és la literatura.

Així doncs, un cop escollit el camp d'estudi, havia d'acotar més el tema, perquè la literatura és molt àmplia. Em vaig remuntar als inicis de la literatura occidental fins arribar al segle XX. Potser un treball sobre la *Iliada* o l'*Odissea*. Potser analitzar el teatre dels comediògrafs romans Plaute i Terenci. Potser un estudi de la novel·la artúrica o més específicament sobre Chrétien de Troyes o el mite de Tristany i Isolda. Per què no fer un treball sobre un autor específic?, em vaig preguntar. Potser Shakespeare o Molière o Flaubert. O també agafar i estudiar grans mites de la literatura, com Don Juan o Carmen. I així una llista infinita. Masses opcions i poca decisió.

Davant d'aquest panorama literari tan extens, se'm va ocórrer la idea de fer tot un recorregut per la història de la literatura en algun àmbit en especial (sobretot per no fer un treball més extens que tota l'èpica medieval junta). Llavors, se'm va encendre la bombeta. Podria fer un treball sobre literatura per a gaudir-ne d'ella, però i si a més a més afegia una defensa sobre aquesta i més concretament una defensa sobre les dones que han escrit literatura? Ara sí que ho tenia decidit: un Treball de Recerca que fos un homenatge a totes aquelles dones que van escriure, tot i saber que estarien mal vistes i que ho haurien de fer d'amagat. Un homenatge a totes aquelles dones que sabien que no podrien publicar amb els seus propis noms i que ho haurien de fer sota un pseudònim masculí. Un homenatge a la llibertat, perquè ni el sexe ni cap altra qüestió és motiu per a discriminar o marginar ningú. Un homenatge a totes aquelles dones que no van poder estudiar i que no es van poder desenvolupar intel·lectualment ja que estaven sota la tutela de l'home masclista. Un homenatge a aquelles dones que necessitaven "una cambra pròpia" i a aquelles que són "filles de Lilith", dones que es revolucionaren contra el seu temps i que van escriure per deixar la seva notòria petjada en la nostra història. Un homenatge, en definitiva, a la fi del patriarcat i la benvinguda a la igualtat, que encara avui dia fa falta. No podia deixar de fer tampoc un homenatge a les dones que davant la llibertat d'escriure, no han dubtat en fer-ho, perquè la literatura és més rica gràcies a elles. Un homenatge (i majoritàriament un Treball de Recerca) a la *Literatura d'autoria femenina*.

Aquest Treball de Recerca, com tots els altres, requereix una documentació prèvia. En primer lloc, per abordar el tema de l'autoria de literatura femenina, he decidit, junt amb la meua tutora del treball, llegir els següents assajos: *Una cambra pròpia* de Virginia Woolf i *Las hijas de Lilith* d'Erika Bornay. Ambdós m'han permès prendre consciència de la situació literària de la dona en diferents èpoques, tractar amb més delicadesa i maduresa el tema i trobar aquells elements indispensables per a l'èxit de la dona en la literatura.

Seguidament, per parlar de cadascuna de les autores, m'he llegit la biografia de cadascuna d'elles i només d'algunes també una obra. Tot això per conèixer millor les condicions en les quals va viure i poder entendre el perquè del seu èxit i els temes que tracta, car molts cops obra i vida van agafats de la mà. Totes les autores estan encetades per alguna frase cèlebre que van dir en vida amb la intenció de reforçar les seves capacitats intel·lectuals i literàries que tants cops han estat posades en dubte pel

sexe masculí. Prèviament a cada autora, però, he afegit una petita informació històrica i cultural sobre la situació de la dona en general en cada període. L'annex és un document complementari ple de retrats de totes les escriptores, informació extra i fragments de la seva obres que exemplifiquen el talent de totes elles amb la ploma.

Seria impossible parlar de totes elles, perquè, tot i que no n'hi ha moltes a causa de la misogínia que ha imperat en la societat durant segles, el treball seria massa extens. De totes maneres, l'eix cronològic de les següents pàgines recull les més importants de cada període literari, i el treball conclou amb una entrevista a una escriptora actual i una conclusió.

2. Una cambra pròpia i Las hijas de Lilith.

Per crear un "marc teòric" general sobre l'origen de la situació de la dona i especialment en la literatura, vaig fer la lectura de les obres *Una cambra pròpia* de Virginia Woolf i *Las hijas de Lilith* d'Erika Bornay, respectivament.

Virginia Woolf (1882-1941) en el seu assaig *Una cambra pròpia* (1929) ens dona la clau per a l'èxit de la dona en la literatura: "una mujer debe tener dinero y una habitación propia para poder escribir novelas; y esto, como veis, deja sin resolver el gran problema de la verdadera naturaleza de la mujer y la verdadera naturaleza de la novela" (2016:10). Entén que l'educació masculina està tan desenvolupada gràcies a les donacions per part del sexe masculí, però donada la no independència econòmica de les dones, invertir en escoles pel sexe femení és molt complicat. Es documenta sobre la figura de la dona en la societat en llibres escrits per homes i arriba a la conclusió que tots els comentaris pejoratius sobre les dones per part del homes tenen una clara intenció d'assegurar la superioritat del sexe masculí. És inevitable la sorpresa que sent quan veu que la literatura universal està plena d'heroïnes amb caràcter i personalitat, com per exemple, Medea a la tragèdia d'Eurípides; mentre que a la societat real, la dona es concep com a un ésser sotmès i submís a l'home, gairebé considerada un ésser sense ànima. Una dona, per molt talent que tingués en qualsevol art, mai podria aspirar a viure d'allò, i aquesta discriminació podia afectar perfectament el sexe femení de manera psicològica fins arribar al punt del suïcidi. Ella elogia totes aquelles dones que superaren les dificultats i en condicions pèssimes escrigueren grans obres, com *Orgull i prejudici*, de Jane Austen, *Middlemarch*, de George Elliot, o *Jane Eyre*, de Charlotte Brontë. Virginia posa en dubte que un autor de la talla de Tolstoi hagués estat capaç d'escriure en aquestes mateixes condicions (no sortir de casa, no viatjar, no tenir *una cambra pròpia*, escriure d'amagatotis, ser pobre i fer grans esforços per comprar quartilles de paper) alguna de les seves grans obres, com per exemple, diu ella, *Guerra i pau*.

La dona no només necessita *una cambra pròpia* i una independència econòmica per a poder escriure, també ha de gaudir de llibertat intel·lectual, i des de sempre ha estat pobre en aquest aspecte. Una de les afirmacions més populars de Virginia Woolf en aquest assaig i que poca gent posa en dubte és la següent: "*Me aventuraría a decir que Anónimo, que escribió tantos poemas sin firmarlos, era a menudo una mujer*" (2016:69). Potser sí que molt sovint era una dona amagada, i molts altres cops es posava directament un nom masculí.

Woolf acaba l'obra fent una petició molt sàvia i que mai hauríem de perdre de vista. Ens demana que treballem i cooperem per tal que mai més la humanitat es perdi una bona poetessa a causa de la falta de llibertat, la misogínia o els complexos masculins.

Sota el meu punt de vista, la dona no només ha de ser consumidora de literatura, sinó que també ha de gaudir de les eines necessàries per a poder-la crear. El *dolce far niente* del segle XIX no hauria hagut d'existir, perquè ni és *dolce* ni la dona existeix per *far niente*. El sexe femení, com el masculí, és capaç de fer grans coses, i grans personatges femenins al llarg de la història ho han demostrat.

Las hijas de Lilith, d'Erika Bornay, ens mostra un recorregut de la *femme fatale* des dels inicis dels temps. El títol ja ens ho indica, tot comença amb Lilith, i totes les altres seran les seves filles, és a dir, les seves continuadores. Amb Lilith s'inicia tota una nissaga de dones transgressores.

Lilith és un personatge d'origen assiri-babilònic que es coneix com a la primera companya d'Adam, precedent a Eva. Déu la va crear a l'hora que Adam i ho va fer amb el mateix fang, per tant, eren iguals. Tot i que hi ha una altra versió que diu que Lilith va ser engendrada a partir d'immundícia i sediment, fet que la convertiria en una criatura demoníaca. De totes maneres, seguint la interpretació més acceptada, aquesta igualtat no va agradar a Adam, que volia que Lilith se sotmetés a ell. A l'hora de realitzar la unió carnal, Adam l'obligava a posar-se a sota i ella preguntava que per què havia de posar-se a sota d'ell si ella també havia sigut creada amb la mateixa pols. Llavors, ella s'enfadà, pronuncià el nom prohibit de Déu i s'elevà en els aires marxant del Paradís. La "diablessa", com ha estat designada molts cops, marxà de l'Edèn per sempre més i es va assentar al Mar Roig, on s'ajuntà amb altres dimonis engendrant noves criatures. Déu envià un grup d'àngels per exigir-li que tornés amb Adam, però ella s'hi negà i des d'aleshores s'encarrega de matar nadons i mares. A més a més, fou castigada per Déu amb la mort de cent dels seus fills (*lilim*) cada dia. Per això també s'encarrega de recollir tot el semen malgastat pels homes: per engendrar més criatures.

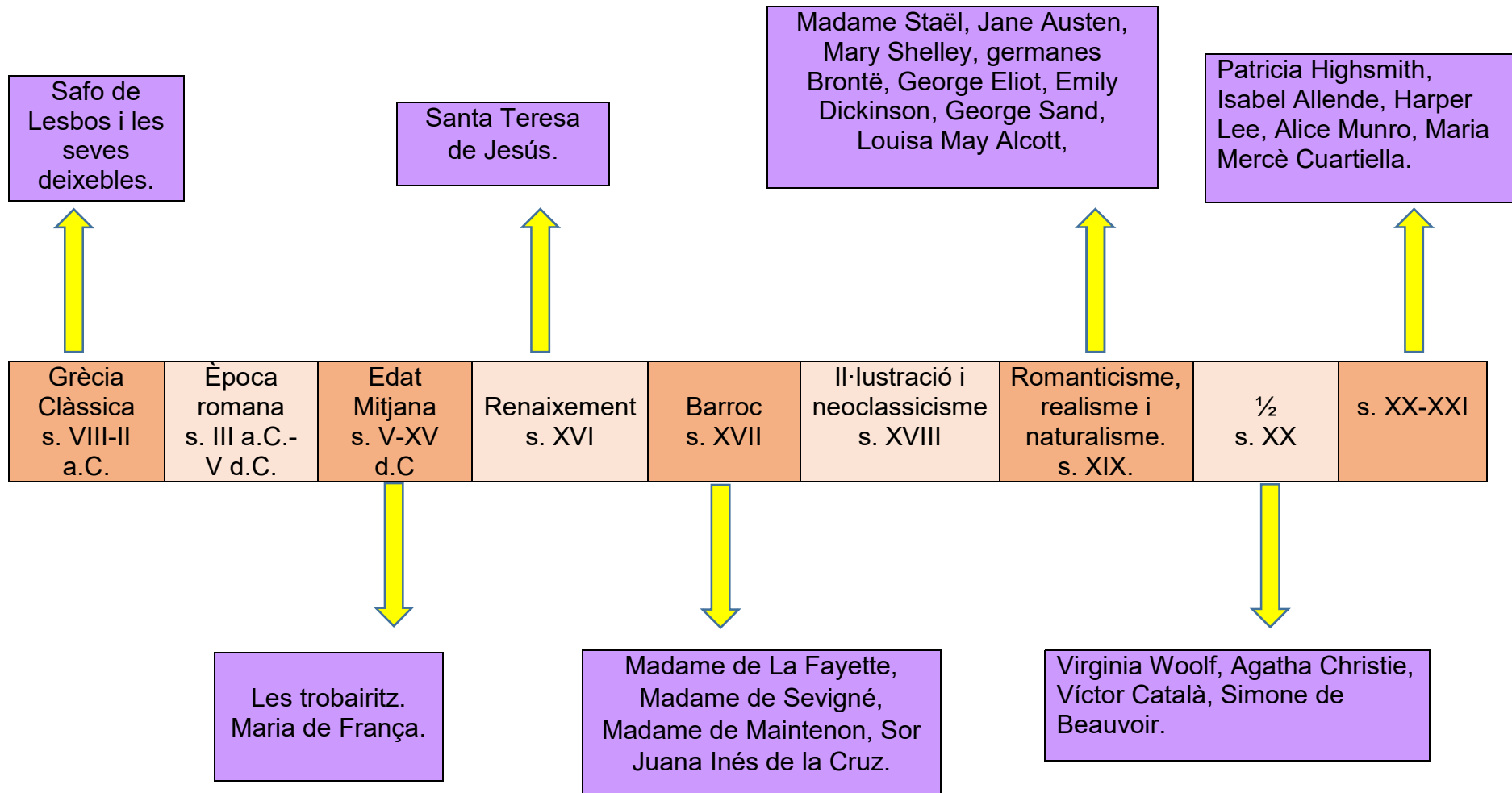
És representada amb una llarga cabellera pèl-roja, que es convertirà en un dels principals símbols de la *femme fatale* en les representacions a la posterioritat, i com una figura femenina alada o amb un cos nu que acaba en forma de cua de serp, amb la intenció de personificar el diable. Ha estat presa com a símbol de la rebel·lió, la desobediència, la insubordinació, la bellesa maligna, la maldat de l'erotisme i la seducció femenina, la persecució de la maternitat i dels nens, la perversitat i el vampirisme. Així doncs, Lilith es concep com la dona fatal *avant-la-lettre* i la seva substituta serà creada a partir de la costella d'Adam. D'aquesta manera, Eva es veurà obligada a ser submissa a l'home i a estar sota la seva tutela. És per això que la història de Lilith no es recull a la Bíblia, perquè l'ensenyament que es vol transmetre és que la dona no es pot rebel·lar contra l'home i que es troba sota el poder d'ell, ja que no ha estat creada de la mateixa manera. Aquesta creença serà la que porti a crear una societat misògina on no hi hagi cabuda per a la llibertat de la dona.

Paral·lelament, en l'Antiguitat Clàssica, també trobem una figura femenina que al igual que Lilith i Eva, és acusada de portar tots els infortunis al món. Aquest personatge és Pandora, i el que té en comú amb Eva és la seva curiositat. Zeus manà a Hefest la seva creació per a venjar-se dels homes després que Prometeu robés el foc de l'Olimp i portés la llum als homes. Pandora fou creada a imatge de les deesses

i va ser entregada amb una àmfora o gerra (tot i que s'usa més l'expressió errònia "capsa") que contenia tots els mals i misèries a Epimeteu, germà de Prometeu i que ja havia estat prèviament avisat de no acceptar cap regal. Però davant la bellesa de Pandora, oblidà la seva promesa i es casaren. Finalment, Pandora va obrir l'àmfora i tots els infortunis s'escamparen per la faç de la terra, exceptuant l'esperança, que fou l'últim que quedà dins la "capsa". Així doncs, podem veure com una altra cultura com és la grega, explica també a partir de la creació de la primera dona l'existència dels mals al món.

Per tant, si els fonaments de la societat actual són l'Antiguitat Clàssica i la tradició cristiana, és ben fàcil d'explicar com la misogínia ha perdurat durant segles i encara avui dia és una qüestió que s'ha de pal·liar. La dona s'ha vist sempre com la perdició de l'home, la causant de totes les desgràcies i un ésser que ha d'estar controlat i sota el poder del gènere masculí. Li ha estat negada des dels inicis dels temps la llibertat i la independència, tant econòmica com intel·lectual, i tot això ha afectat el camp que tracta aquest treball: la literatura. Les autores d'aquest treball poden ser considerades "filles de Lilith". Totes elles es rebel·laren contra la moral masclista dictada i es posaren a escriure. Gràcies a la seva insubordinació i valentia, podem llegir i gaudir avui dia d'obres de la talla de *Cims borrascosos* o *Orgull i prejudici*. Poden estar ben orgulloses d'haver estat desobedients en la seva època, perquè han fet un gran regal a la humanitat i a la literatura universal amb els seus escrits.

3. Eix cronològic sobre les autores del treball

Dona escrivint una carta, Frans van Mieris el Vell (1680)

4. Grècia Clàssica:

Sempre s'ha dit que la dona a Grècia estava marginada i no exercia un paper important en la vida quotidiana, però potser això ve fonamentat perquè gairebé totes les fonts que es coneixen provenen d'homes. De totes maneres, la situació d'una dona variava del camp a la ciutat, si era rica o pobre, o si era mare, filla o germana. El que es pot afirmar amb seguretat és que la dona participava en la vida pública en una mesura molt més inferior que l'home. Només tenien influència dins la casa, on fins i tots els serfs la consideraven l'autoritat, però no disposaven de drets civils i depenien totalment del marit. Tot això afectà la producció de literatura per part de les dones, sobretot per l'educació que rebien les nenes, que era bàsicament tasques domèstiques.

4.1. Safo de Lesbos i altres poetesses de la Grècia Clàssica: les iniciadores de la poesia femenina.

"Dic que alguns més es recordaran de nosaltres", Safo de Lesbos.

Per començar aquest recorregut sobre la literatura d'autoria femenina, cal que ens remuntem a la Grècia Clàssica, un període sobre el qual molts pensaran que no proveeix veus literàries femenines. Però tot el contrari, es coneixen el nom de moltes poetesses gregues anteriors a Crist. D'algunes només es conserven els noms i d'altres els noms i alguns fragments, donada la dificultat a l'hora de transmetre els seus escrits i la negligència cultural que ha assolat la humanitat durant segles, i com diu Carles Garriga en el seu article *Safo i les altres muses*, aquesta incúria encara ens persegueix avui dia. Aquestes dones varen ser Praxil·la (document 1 de l'annex), Mero de Bizanci (doc. 2), Ànite de Tegea (doc. 3), Erinna (doc. 4), Telesil·la, Corinna, Nossis (doc. 5), Mirtis; algunes d'elles varen ser deixebles de l'última i la que més transcendència ha tingut en la literatura universal, Safo. Elles són les nou "muses terrenals" que designà Antípatre de Tessalònica, un dels epigramistes més importants (doc. 6).

Safo de Lesbos, també coneguda com a Safo de Mitilene, va ser nomenada per Plató com la desena musa (doc. 7). La data del seu naixement és força incerta i però se situa al segle VII a.C. Va ser filla de Escamandrònim i Cleïs, nom que després posà a la seva filla. Tenia tres germans i va viure gran part de la seva vida a Mitilene, exceptuant uns anys exiliada a Siracusa (actual Sicília) a causa d'unes disputes aristocràtiques. Ella pertanyia a la noblesa de l'illa i sempre portà una vida de dona de classe alta. A Lesbos, va fundar una espècie d'acadèmia o escola religiosa sota el patrocini d'Afrodita i les Muses per a noies joves a les quals els ensenyava poesia, cant i dansa. A partir dels seus poemes, es dedueix una relació molt estreta amb les seves deixebles que desembocava en enamorament o en relacions amb moltes d'elles (doc. 8 i 9). Per això Safo des de sempre ha estat la principal figura de l'amor entre dones, tot i que també es coneixen relacions amb homes, com per exemple, el presumpte romanç amb el poeta de la mateixa illa, Alceu de Mitilene. Aquesta dualitat en la sexualitat era molt comuna en la Grècia Clàssica. En les odes nupcials que escrivia a les seves deixebles quan s'anaven a casar, queda bastant clar l'amor que professava per elles. Així doncs, del seu nom provenen dos termes: el primer és l'adjectiu "sàfic", que designa un tipus d'estrofa inventada i usada per ella, i del seu lloc d'origen, Lesbos, prové els mots "lèsbic", "lesbianisme" o "lesbiana". Per primer cop una dona escriu poesia donant una visió femenina i subvertint la masculina que hi predominava. Queda enrere una

poesia de guerres i de mons heroics per donar pas i obrir les portes cap a una poesia més sensible, sentimental, delicada i suau. Com que el principal tema tractat per ella és l'amor, la facilitat que tenim avui dia per entendre i sentir-nos identificats amb els seus poemes és molt més major que amb altres autors coetanis. Un altre tema important de la seva lírica és el pas del temps i la vellesa (doc. 10). La seva poesia era acompanyada per una flauta, una lira o una cítara, i ella mateixa composava la música i la dansa.

El poema més conegut, més important i millor conservat de l'autora és l'*Oda a Afrodita* (doc.11). Aquest poema i tota la seva obra es remunta a una tradició literària de poesia homèrica, ja que Safo s'inscriu en una època mitològica, la revolució filosòfica encara no ha arribat. En aquest poema Safo recrea una conversació amb Afrodita, qui li promet aconseguir l'amor d'aquell que l'afligeix. Safo concep Afrodita, a qui està consagrada la seva escola, com la deessa dels favors amoris, la seva confident i la que pot salvar-la de la seva folia amorosa (doc. 12).

Entorn la seva mort (s. VI a.C.), existeix una llegenda. Aquesta diu que es va suïcidar llençant-se al mar a la illa de Lèucada perquè Faó havia desdenyat el seu amor. Tot i així, aquesta llegenda és poc creïble, ja que al final de la seva vida, Safo escriu una poesia en la que es denota una dona madura que ha aconseguit la pau amb si mateixa.

La figura de Safo de Lesbos ha estat admirada per molts autors posteriors, com per exemple, Plató, Boccaccio, Baudelaire, que en el seu poema *Lesbos* (1850) arriba a dir que Venus pot sentir-se gelosa de Safo (doc. 13), Lord Byron o Virginia Woolf, i per molts pintors que la han retratat de moltes maneres diferents (doc. 14: *Safo i Erinna*, Solomon, 1880; doc 15: *Safo*, Charles-Auguste Mengin, 1867; doc. 16: *Safo i Faó*, Jacques-Louis David, 1809; doc.17: *Safo i Alceu*, Lawrence Alma-Tadema, 1881; doc. 18: *El llit de Safo*, Charles Gleyre, 1867, i doc. 19: *Safo saltant al mar des del promontori leucade*, Théodore Chassériau, 1840). Tot i així, la misogínia entorn aquest personatge no quedà exempta, per exemple, Aristòtil la considerava una persona sàvia "malgrat que era una dona" i així ho expressa a la *Retòrica*.

Segons els càlculs de diversos filòlegs, la seva obra ascendeix a dotze mil versos distribuïts en nou llibres. Així doncs, podem concloure que Safo fou una escriptora prolífica. Però quins elements varen fer que pogués conrear tota aquesta literatura i convertir-se en una figura tant important? Coneixent la seva vida trobem la resposta a aquesta pregunta. Safo pertanyia a l'aristocràcia, per tant, disposava d' "una cambra pròpia", d'una puixança econòmica que li permetia dedicar-se a escriure i a diferència d'altres autores posteriors, ella tenia uns coneixements molt amplis que fins i tot va transmetre a la seva pròpia escola. Desgraciadament, els privilegis dels quals va disposar ella no van donar-se de nou fins a l'Edat Mitjana amb les anomenades *trobairitz* i Maria de França. Per tant, fins molts segles després, la humanitat no gaudirà de veus literàries femenines de qualitat.

5. Edat Mitjana:

La societat de l'Edat Mitjana es dividia en privilegiats i no privilegiats, per tant, la situació de la dona també variava segons si pertanyia al primer grup o al segon. En els privilegiats trobem els *bellatores* (noblesa) i els *oratores* (clergat), i en el segon, els *laboratores* (pagesia). Així doncs, en el primer grup, donades les condicions socials, van aparèixer figures com les *trobairitz* o Maria de França. L'existència d'alguna escriptora en el grup de la pagesia és impensable, bàsicament per la nul·la formació que tenien.

5.1. Les trobairitz: poetes occitanes del segle XII.

"Fina amor em fa alegria,/ d'on canto més gaiament.", La Comtessa de Dia.

Durant la primera meitat del segle XII, sorgeix a la cort d'Occitània la *fin'amor* o amor cortès, que és un concepte literari dins la lírica trobadoresca, que s'escriu en llengua d'oc o occità, en el qual una *midons* (dama) casada amb el *gilós* (senyor feudal) és seduïda per un trobador (vassall) mitjançant la poesia, el refinament, l'educació i la cultura, i que s'estén per les demés corts europees donat el prestigi i la qualitat. Per tant era un amor adúlter, sobre el qual la dama tenia complet poder. Ella era la que decidia si acceptava l'amor del trobador o no, i això xoca amb la societat masculista de l'època. Aquesta passió amorosa tenia una estructura, que és la següent: *fenhador* (tímid), *pregador* (suplicant), *entenedor* (tolerat), en aquest esglaió la dama accepta l'amor professat pel trobador, i *drutz* (amants i coit). El trobador gaudia de prestigi dins la societat feudal, tenia una formació literària i musical i la seva procedència era diversa, per exemple, Guillem de Berguedà pertanyia a la noblesa mentre que Bernat de Ventadorn era el fill del forner del castell. Els trobadors componien els versos i la melodia, que després eren difosos pels joglars lírics. La lírica trobadoresca tenia diversos gèneres, com la cançó, l'alba, el sirventès, la pastorel·la, el plany, el tençó o l'*ensenhament*, entre d'altres. La informació dels trobadors ens ha arribat gràcies a als cançoners, que és un recull de vides, *razons* i poemes. La vida és una breu biografia i personalitat del trobador, la *razó* són els motius que han portat el poeta a escriure i els poemes són el conjunt d'obres líriques.

Tanmateix, no només van conrear lírica trobadoresca homes. Hi ha notícia de diverses *trobairitz*, que bàsicament són dones trobadores. Elles, a diferències dels homes, que escrivien personificant un cavaller, escrivien sota la seva pròpia figura i sobre els seus sentiments íntims. Algunes poesies són tristes, d'altres elegants, incisives, plenes d'orgull, ferides d'amor o plenes de felicitat. Concebien la poesia com a mitjà d'expressió personal i usaven un llenguatge directe i sense ambigüitat i denoten una alta qualitat. Sembla que no tenien cap intenció de ser venerades i com que les raons que les portaven a escriure eren més personals que professionals, es podien permetre trencar l'estètica creada pels homes. Gràcies a elles podem conèixer l'altre cara de la moneda, és a dir, conèixer els sentiments de dones en l'època de la *fin'amor*. Cadascuna es refereix a l'amor d'una manera diferent. Algunes parlen d'amor fomentat en la sensualitat, d'altres en la fidelitat o l'amor com a centre de la vida, com a un lligam apassionat o com a una relació més distant. El que està clar és que independentment de com decideixin expressar l'amor, volen ser tingudes com a dones i persones individuals, i portar la veu cantant en les relacions amoroses.

Una de les *trobairitz* més conegudes és la Comtessa de Dia (doc. 20). Es creu que va ser la dona de Guilhem de Peitieu, tot i que ell mai va tenir cap muller que posseís el comtat de Dia. Tanmateix, hi ha un Guilhem de Peitieu (o Poitiers) casat amb una dama del Viennois, que tenia un fill que sembla que posseïa el títol de comte de Dia. Per tant, el títol de comtessa li ve tant pel dret de naixement com pel de casament, i hauria obtingut el “de Dia” pel seu fill. Estava enamorada d’un Raimbaut d’Aurenga i li dedicà moltes cançons. Existeix la possibilitat de que s’haguessin conegut. De totes maneres, elaborar una biografia fiable sobre la Comtessa és molt difícil, ja que és una personalitat atribuïda a molts personatges històrics. La seva única *vida* que ens ha arribat fins avui dia és la següent: “*La comtessa de Dia si fo moiller d’En Guillem de Peitieu, bella dompna e bona. Et enamorat se d’En Raimbaut d’Aurenga, e fez de lui mantas bonas cansos.*”; en català: “La Comtessa de Dia va ser la muller d’en Guillem de Peitieu, senyora bella i bona. I es va enamorar d’en Raimbaut d’Aurenga. I va fer moltes bones cançons d’ell.” La pregunta és: a quin Guillem de Peitieu i Raimbaut d’Aurenga es refereixen? Encara que no puguem dilucidar perfectament la seva vida, podem gaudir a la perfecció de composicions seves (doc. 21). El poema del document 21 està dirigit als *lausengiers*, que eren uns personatges que s’encarregaven de vigilar i intentar enxampar la midons amb el trobador per després informar el gilós. En aquest cas, però, els *lausengiers* vigilen el gilós per si l’enxampen amb la Comtessa de Dia. Ella els hi diu que no es preocupa del que diguin, que ella gaudeix de la fina amor i del plaer que comporta. En la segona estrofa els qualifica de “genteta maldient”, per tant, no cal fer cas del que diguin. En l’últim vers, la trobadora els convida amb una interrogació retòrica a abandonar la seva tasca, els hi pregunta si no els cansa anar inventant històries. Així doncs, és un poema que ens mostra com les *trobairitz* composaven sobre temes usats també per trobadors.

Una de les altres trobadores més importants és Maria de Ventadorn. Filla de Raimon II i d’Helis de Castelnou, va portar la típica vida de dona noble de l’època. Es casà amb el vescomte de Ventadorn i així passà a formar part d’una de les corts més bullicioses d’Occitània, ja que durant molt de temps havia estat un dels principals focus de cultura trobadoresca, donat que el besavi del seu marit, havia estat el famós trobador Ebles II, contemporani de Guilhem de Peitieu. L’únic escrit que es conserva d’ella és una poesia que bescanvià amb Gui d’Ussel, un altre trobador, en la *vida* del qual s’esmenta que el legat papal prohibí escriure a Maria de Ventadorn l’any 1209, una mica després d’escriure l’única composició que conservem. L’últim indicatiu de vida que es té d’ella és al 1221, any en què el seu marit feu els vots per entrar a l’abadia cistercenca de Grandmont i ella, els seus dos fills i dos dels seus germans foren els testimonis. El que és segur és que continuà sota la tutela dels homes, ja que mai va aconseguir un *status* legal propi. Existeix la possibilitat que seguís residint i presidint la cort de Ventadorn, però des que el seu marit es feu monjo no han arribat més notícies d’ella. El document 22 de l’annex és l’únic exemplar de la seva poesia conservat. Constitueix una tençó entre ella i Gui d’Ussel. Una tençó és un dels principals gèneres de la lírica trobadoresca i consisteix en un debat poètic. En aquest cas, debaten sobre la igualtat dels amants. Mentre que Gui d’Ussel aboga per aquesta igualtat, Maria de Ventadorn defensa una superioritat per part de la dona. L’home ha de suplicar i pregar l’amor de la dama, segons Maria de Ventadorn.

Totes les trobadores circularen per contextos cultes i de la cort, el que els hi proporcionà coneixement sobre la llengua i la cultura, i per consegüent, els va permetre escriure lírica trobadoresca. Varen ser unes privilegiades, ja que formen part del petit grup selecte de dones escriptores en l'Edat Mitjana. Tot i així, el gruix de trobadores és molt més inferior al gruix de trobadors.

5.2. Maria de França i els seus *lais*.

“Aquell a qui Déu a donat ciència i, en el parlar, bona eloqüència no pot callar ni se n'ha d'amagar, ans, al contrari, de molt bon grat ho ha de mostrar.”, Maria de França.

Una altra veu literària femenina important en la literatura de l'Edat Mitjana és Maria de França (doc.23). Maria de França fou una poetessa i autora medieval titllada de profeminista, és a dir, amb ideals feministes anteriors a l'encunyació d'aquest terme i ideologia. Un altre exemple medieval de dona profeminista seria Isabel de Villena i la seva obra *Vita Christi*, en la qual narra la vida de Jesús des del punt de vista de les dones que l'acompanyaven. De totes maneres, no es coneix amb certesa la identitat de Maria de França. Va néixer a França però visqué a Anglaterra cap a finals del segle XII. Alguns la identifiquen amb Maria, abadessa de Shaftesbury, Maria, abadessa de Reading, Maria, abadessa de Barking, Maria de Boulogne o Marie de Meulan. El que està clar és que existí una dona anomenada Maria de França que fou la primera escriptora de la literatura francesa. El seu nom es coneix per una de les seves obres, en la qual escrigué: “Marie ai nun, si sui de France” (en català: “El meu nom és Maria, i sóc de França”). Culte i coneixedora del llatí, traduï d'aquesta mateixa llengua un text sobre el *Purgatori de Sant Patrici*, en el qual es narra el viatge mitològic d'aquest apòstol irlandès al més enllà. A part d'aquesta traducció, se li atribueixen dues obres originals: *Lais* i *Ysope*, la primera adaptació francesa de les faules d'Isop.

Maria de França escoltà recitar històries amb acompanyaments d'instruments musicals als cantaires que circulaven per la Petita i la Gran Bretanya, i són aquestes històries les fonts que utilitzarà per narrar els seus contes. Els *lais* (mot d'arrel celta que significa “cançó”) són aquestes narracions que circulaven oralment, per antonomàsia, en bretó, però també en anglès i normand. Molta gent creu que ella es limità a posar-los per escrit, però aquesta afirmació és completament falsa. Va dur a terme una tasca molt més àrdua. Donà forma i estructura a unes històries que només havia sentit, les va fer seves i les va introduir en la societat cortesana. Per tant, els seus *lais* es van gestar alhora que la cançó trobadoresca i les primeres novel·les. Ella mateixa confessa aquest esforç i el desig de preservar aquesta literatura oral en el seu pròleg: “*N'he sentit contar moltes i no les vull deixar en oblit. N'he rimades i les he escrites. M'han costat, creieu-me, moltes nits de vetlla!*” (1991:19). Tots els *lais* tenen una introducció i una conclusió que fan palesa dels recursos propis de la oralitat emprats originalment en aquestes narracions i que l'autora no vol que es malbaratin. L'obra està dedicada a un rei, segurament al rei Enric II d'Anglaterra, i així ho demostra també en el seu pròleg: “*En honor vostre, noble rei, que sou tan valerós i cortès,[...], m'he decidit a reunir aquests lais per compondre'n rimes i contar-los. En el meu cor pensava i deia, senyor, que us els oferiria. Si us és plaent d'acceptar-los, em donareu una gran alegria, seré feliç. No em prengueu per presumptuosa si us goso fer aquest present.*” (1991:20). Els *lais* estan escrits en versos octosíl·labs i tenen com a tema principal l'amor, molts cops aquest amor és adúlter, com per exemple el conte *Equitan*. En aquesta narració, el rei de Nantes, Equitan, s'enamora de la muller d'un

dels seus senescals. Ella, després de pensar-s'ho, accedeix a que siguin amants. Dins la cort, posen pressa al rei per a que es casi i tingui descendència. Així doncs, la dona del senescal, per tal de no perdre el seu amant per sempre, maquina un pla per acabar amb el seu marit i poder-se així casar amb el rei. Prepara un bany per als dos homes, però l'aigua del senescal la posarà ardent per a que mori cremat. En la mateixa cambra, minuts abans, el rei i la dona "juguen", i són enxampats pel senescal abraçats al llit. Aleshores el rei s'afanya a ficar-se dins d'un dels cossis, sense adonar-se que s'hi fica en el que està ple d'aigua bullent. El senescal es figura el que havien planejat el rei i la seva esposa i fica la dona dins el mateix cossi. Per tant, tots dos moren escaldats. A més a més, en aquest *lai*, Maria de França inclou una lliçó i l'expressa en l'últim paràgraf del conte: "*Qui vulgui entendre la raó de tot això, en pot aprendre una lliçó: a qui cerca el mal d'un altre, li cauen tots els mals al damunt. Això succeí tal com us he dit. Els bretons en van escriure un lai, tracta d'Equitan i la seva fi, i de la fi de la dama que havia estimat tant.*" (1991;42,43). D'aquesta manera, l'autora ens demostra la seva intenció amb l'obra: no només vol que tot aquest material no caigui en l'oblit i que la gent gaudeixi d'ell, sinó que també vol instruir a partir d'ell.

L'element meravellós també té una forta presència en les seves narracions, com per exemple en el *lai* titulat *Bisclavret*. Bisclavret era un cavaller que cada setmana desapareixia durant tres dies sencers. Després de molt de temps així, la seva esposa li preguntà per què ho feia, allò. Ella sospitava que podia tenir una amant. Ell li explicà el seu secret: durant aquelles tres nits es convertia en llop i guardava la roba en un lloc secret que en un principi no volia desvetllar però que al final confessà a la dona. Ella, horroritzada per estar casada amb un home-llop, féu cridar a un cavaller que sabia que l'estimava molt, i ella, a la fi, li correspongué aquest amor. Li explicà on guardava la roba el seu marit per a que la furtés i així es quedés per sempre més en forma de llop i poguessin festejar el seu amor tranquil·lament. Al cap d'un any, el rei sortí a caçar, trobà Bisclavret en forma de llop i se l'emportà a la seva cort. En una festa, el llop atacà l'amant de la seva esposa i en una visita a la contrada dels amants, Bisclavret atacà la seva muller traïdora i li arrencà el nas. Tothom es preguntava per què el llop només havia atacat aquelles dues persones. Aleshores, el rei demanà explicacions. Ella ho confessà tot i les robes foren tornades a Bisclavret per a que pogués recuperar la seva forma humana. A més a més, el rei li concedí més terres de les que ja tenia. Els dos amants foren foragitats i es diu que van tenir molts fills. Les filles totes varen néixer sense nas, segons la llegenda. Un altre element meravellós podria ser el cigne missatger del conte *Miló*.

Es conserven cinc manuscrits diferents dels seus *lais*, però només un en conté els dotze. Aquest document és anomenat *Harley 978*, data del segle XIII i està guardat a la British Library, a Londres (doc. 24). Els dotze títols són: *Guigemar*, *Equitan*, *Freixe*, *Bisclavret*, *Lanval*, *Els dos amants*, *Yonec*, *El rossinyol*, *Miló*, *El dissortat*, *El lligabosc* i *Eliduc*. De ser aquesta la disposició que feu Maria sobre els seus *lais*, es creu que hi ha la intenció de contrastar els efectes positius i els negatius de l'amor en els éssers humans. També es creu que, expressament, els imparalls tenen personatges que expressen l'amor cap a altres persones amb les seves accions, mentre que en els parells els personatges es preocupen pel seu amor i els hi és indiferent els altres, i això els comporta la desgràcia. Un exemple de conte imparall podria ser el tercer *lai*. Titulat *Freixe*, narra la història de dues germanes bessones. Una

reina, després de malparlar d'una altra reina veïna per tenir dues filles alhora, en parí dues també. Feu abandonar en el freixe d'un monestir a una d'elles amb un anell i un mantell de seda. L'abadessa la crià al monestir i un dia la jove marxà amb el seu amant, Gurun, un cavaller. Els vassalls del cavaller volien que el seu senyor es casés amb una dama de la noblesa. Així doncs, feren portar Avellaner, la germana bessona secreta de Freixe, la nena abandonada. Es casaren i per la nit, la mare d'Avellaner reconegué al castell el mantell de seda i l'anell. Va fer portar la posseïdora d'aquells objectes i així es retrobà amb la seva filla. Com que tothom era coneixedor de l'amor entre Freixe i el cavaller, anul·laren el matrimoni amb la seva germana i al dia següent es pogueren casar. Per tant, aquest és un exemple de *lai* amb final feliç. Freixe sabia que el cavaller s'havia de casar amb algú de la noblesa i no s'interposà entre aquell matrimoni. Com que va fer el bé, el destí li deparà la felicitat.

Un exemple de *lai* parell seria el titulat *Els dos amants*. En aquest conte apareix un rei que estima tant la seva filla que posa una condició a tots els seus pretendents si volen casar-se amb ella. Els hi posa una prova complicadíssima per assegurar-se que ningú la pot fer i així no perdre la seva filla. És aquest egoisme del rei el que portarà la seva desgràcia. La prova consisteix en pujar en braços a la jove fins al cim d'una muntanya molt alta. Molts ho intentem, però no aconseguen dur a terme la gesta. La jove té un amant, fill d'un comte. Ella es nega a fugir amb ell per no ferir emocionalment el seu pare. Aleshores, l'envia a casa de la seva tieta per a que li doni un beuratge que el farà tenir forces durant tota la prova. Així ho fa i arriba el dia de la prova. Durant tot el trajecte no beu de la poció i just quan arriba al cim, cau a terra i mor. La filla del rei buida el beuratge a terra i mor al seu costat. Així doncs, en aquest conte el rei queda desgraciat per la seva culpa, volia exclusivament l'amor de la seva filla i el que aconseguix és perdre-la.

El *lai* de *Lanval* i *El lligabosc* (més conegut pel seu títol original *Chevrefoil*) són especialment importants, ja que s'inclouen dins del cicle artúric i la matèria de Bretanya. En el primer, apareixen la reina Ginebra, el rei Artús i el cavaller Galvany, i en el segon apareixen el rei Marc, Tristany i Isolda.

Com ja he esmentat, Maria de França era una dona culta i de ser certa alguna de les identitats que se li proposen, qualsevol d'elles, indiscutiblement, li hagués permès dur a terme la redacció dels *lais*. És una figura molt important dins de la literatura, i així ho demostra la poetessa britànica Matilda-Betham-Edwards, que escrigué un poema titulat *The lay of Marie* l'any 1816.

6. El Renaixement:

L'Europa d'entre els segles XIV-XVI viu una època molt convulsa, marcada per diferents canvis. Per començar, s'acaba la societat feudal i progressivament es van implantant monarquies absolutistes. El model social deixa de ser un cavaller que viu en el castell i passa a convertir-se en un cortesà, un soldat que sap brandar tant la ploma com l'espasa i que ha de ser culte, sensible i refinat. És en aquest període quan es retorna al saber clàssic (“*ad fontes*”) i l'interès per la llengua i la cultura grecoromana creix. En aquesta etapa se solen emmarcar cinc crisis que donen pas a l'Edat Moderna:

- **Crisi social:** els estaments comencen a trontollar a causa de l'aparició d'una nova classe social, la burgesia.
- **Crisi religiosa:** l'església, fins al moment, interpretava les escriptures i aquesta manipulació comença a desaparèixer amb el Renaixement. La cultura de la por i la dramatització de l'infern comencen a perdre cabuda en la societat. També és molt important el pas del TEOCENTRISME a l'ANTROPOCENTRISME. La religió no perd pes, però deixa de ser el centre de tot i passa a ser-ho l'home.
- **Crisi geogràfica:** es descobreix Amèrica, i això trenca amb la simbologia del tres (la Trinitat), és a dir, tres continents (Europa, Àfrica i Àsia) amb Jerusalem al centre del mapa.
- **Crisi cosmològica:** a l'Edat Mitjana la vida era considerada com un pelegrinatge cap al Paradís, per tant, la vida no tenia valor. Al Renaixement, la vida sí que en té de valor i dignifica l'ésser humà. Es recupera el tòpic horacià del *Carpe Diem* i s'implantarà com a *modus vivendi*: cull el dia, aprofita el temps i no el malgastis, treballa la vida.
- **Crisi filosòfica:** l'escolàstica medieval comença a desaparèixer. El coneixement estava relacionat amb la religió, teologia i filosofia anaven agafades de la mà. Al Renaixement, apareix el pensament individual i es produeix l'alliberament de la filosofia.

Literàriament, prenen molta importància tòpics com la *donna angelicata*, *carpe diem*, *beatus ille*, *collige virgo rosas*, *descriptio puellae*, *locus amoenus*, l'amor neoplatònic,... Com a precedents d'aquest període literari, cal destacar Dante Alighieri, Francesco Petrarca i Giovanni Boccaccio. En ple Renaixement, les veus literàries més importants varen ser Baltasar de Castiglione, Pietro Bembo, Nicolau Maquiavel, Pierre Ronsard, Michel de Montaigne, François Rabelais, Christopher Marlowe, Thomas More, Garcilaso de la Vega, Fray Luis de León, Sant Joan de la Creu, etcètera.

Però on són les dones en aquesta etapa tan esplendorosa de la literatura? Hem d'endinsar-nos en la literatura religiosa i en especial en la mística per a trobar l'única escriptora renaixentista: Santa Teresa de Jesús.

6.1. Santa Teresa de Jesús: una de les poques doctores de l'Església catòlica.

“*La veritat pateix però no pereix*”, Santa Teresa de Jesús.

Santa Teresa de Jesús (doc. 25) va ser una important poetessa de poesia mística durant els segles XVI. Nascuda el 28 de març de 1515, fundà i reformà diversos convents, fins que durant una estada al convent d'Alba de Tormes, a Àvila, la mort la va sorprendre el dia 24 d'octubre de 1582. Ha estat definida com a una dona amb caràcter obert i comunicatiu, apassionada i entusiasta, intrèpida i

voluntariosa i d'extrema sensibilitat i simpatia personal. També s'ha dit d'ella que era una persona que tocava de peus a terra tot i aquesta aureola màgica que l'envoltava plena d'incidents i d'histèria sobrenaturals, que han arribat a ser considerats en més d'un cop com una neurosi. Durant el seu procés de canonització, es va dur a terme molta falsificació dels seus orígens per a demostrar que provenia d'una família de gentilhomes, ja que durant l'època en la qual va viure era molt important ser fill o filla del que es considerava com a "vells cristians". Per tant, després de molts estudis, s'ha arribat a l'absoluta certesa del seu origen convers, donat que el seu avi va ser processat per la Inquisició el 1485 i el seu pare era un home que s'havia convertit del judaisme al cristianisme. A més a més, la família de la seva mare també era d'origen convers. Però ella mai esmenta que els seus pares siguin gentilhomes, els defineix sense referir-se a la seva suposada noblesa (doc.26). Hi ha una anècdota que diu que des de ben petita volia patir el martiri. Així doncs, amb el seu germà, es dirigí a "terra d'infidels", és a dir, zones ocupades per moriscos, demanant almoïna amb el propòsit d'ésser decapitada. Era tan forta la seva devoció per la religió, que es coneix que jugava a construir monestirs amb altres nenes. Cap a finals de 1528 i principis de 1529, no es coneix amb seguretat, mor la seva mare i uns anys després comunica al seu pare la voluntat de fer-se monja. El seu pare li contestà amb un no rotund, almenys mentre ell fos viu. D'aquesta manera, Teresa es veu obligada a fugir de la casa paterna i entra al convent de la Encarnación. Durant els seus inicis com a monja, patí diverses malalties i la seva salut fou feble. Posteriorment, va tenir visions, per exemple, de Crist ressuscitat o de l'infern. La intensitat de la seva devoció per la religió es va incrementar quan llegí les *Confessions de Sant Agustí* i la impressió que li causà una talla policromada d'un Crist "muy llagado" (capítol 9 del *Libro de la vida*). Com a fundadora de les "carmelites descalces", ella considerava que els principals aspectes de l'esperit carmelità eren la pobresa, l'austeritat i la clausura.

Literàriament, es dedicà a la poesia mística, que es aquella que expressa una fusió entre el jo líric i Déu. Per dur a terme aquesta unió, s'establí el procés ascètic, format per tres vies:

- **VIA PURGATIVA:** en aquest primer pas, l'ànima s'allibera paulatinament de les passions terrenals i es purifica dels seus pecats (se sol presentar amb una atmosfera d'obscuritat i reflexió espiritual).
- **VIA IL·LUMINATIVA:** en aquest estadi del procés ascètic, l'ànima s'"il·lumina" amb la consideració dels béns eternals i de la passió i la redempció de Crist. (se sol presentar amb un focus de llum que guia l'ànima de l'obscuritat a un lloc d'elevació amorós-espiritual).
- **VIA UNITIVA:** aquest és l'últim esglaó del procés i constitueix la unió de l'ànima amb Déu a mode de: "matrimoni espiritual", també conegut com a "èxtasi místic".

Santa Teresa de Jesús té una obra molt prolífica entre la qual es pot destacar el *Libro de la vida*. Aquesta va ser la seva primera obra on va deixar constància de la seva personalitat i la seva experiència humana i sobrenatural. El llibre és una biografia sobre esdeveniments que ocorren a la societat però en el qual també relata les seves experiències espirituals i ensenya al lector a pregar. De vegades el seu relat pren forma d'oració.

Aquesta obra, bàsicament, es pot dividir en tres parts: els capítols compresos entre l'1 i el 10 són biogràfics en el sentit més estricte de la paraula, de l'11 al 22 són un tractat d'oració i del 32 al 36 ens relata la primera fundació del convent de Sant Josep d'Àvila.

El llibre ha estat objecte de molts estudis, fins i tot per part de la Inquisició, i es publicà pòstumament. Altres obres de l'autora que cal remarcar són *Camino de perfección* o *Las moradas* (anomenada també *El Castillo interior*).

Sota el pontificat de Pau VI, Santa Teresa de Jesús es convertí (junt amb Santa Catalina de Siena) en primera Doctora de l'Església Catòlica. Es va tardar molt en concedir-li aquest rang, sempre apel·lant al "obstat sexus" (el sexe ho impedeix). El 1965 se la va nomenar també la patrona dels escriptors catòlics espanyols.

Així doncs, com que el seu pare la va introduir en el món dels llibres i la seva mare en el de la fe i la religió, Santa Teresa féu una fusió i donà lloc a la seva obra. Donada la seva pertinença a l'estament eclesiàstic, és fàcil que pogués dur a terme una tasca literària que encara avui dia és admirada, no només des del punt de vista catòlic sinó també literari.

7. Barroc.

El Barroc és un període que es comprèn entre finals del segle XVI i començaments del XVIII. La paraula "barroc" prové del francès, i significa "pompós", "recarregat", "extravagant",... En uns inicis s'utilitzava com a un terme pejoratiu i despectiu. Tots els ideals vitalistes del Renaixement es van apagant i s'inicia una etapa de desengany i pessimisme, a causa dels conflictes polítics (guerres de religió, per exemple) i socials (fam i pestes constants). La vida se sent com un caos i un desordre, i es compara amb una espelma que es consumeix. El tòpic del *tempus fugit* és l'essència del Barroc. En totes les arts, aquest període es caracteritza per l'acumulació de recursos expressius, es busca la bellesa en la suma d'elements i hi ha la por al buit, el que es coneix com a *horror vacui*.

Literàriament, hi ha grandíssims noms de la literatura universal, com és el cas de William Shakespeare, Miguel de Cervantes, Molière, Lope de Vega, Jean Racine o Luis de Góngora, entre d'altres. Com en totes les altres etapes, la representació femenina és molt menor. Tot i així trobem importants noms, com el de Madame de La Fayette i la seva amiga Madame de Sevigné, Madame de Maintenon i Sor Juana Inés de la Cruz.

7.1. Madame de La Fayette i Madame de Sevigné: dues amigues íntimes del segle XVII.

"Never refuse any advance of friendship, for if nine out of ten bring you nothing, one alone may repay you", Madame de La Fayette.

Marie Madeleine Pioche de la Vergne (1634-1693), més coneguda com a madame o comtessa de La Fayette, va néixer en el si d'una família de la noblesa. Entrà al servei de la reina Anna d'Àustria com a dama d'honor i va ser aleshores quan va començar a adquirir una formació literària. El 1655 es casà amb François Motier, comte de La Fayette, amb qui tingué dos fills. Encara que no vivia a París, visitava sovint la capital francesa i va obrir amb molt d'èxit un saló literari per a dur a terme tertúlies. Es deia que era una dona que eclipsava el seu marit, fins a tal punt que no se sabia si aquest era viu o mort. El 1659 s'instal·là definitivament a París, on conegué escriptors com Racine i Boileau.

Dins de tota la seva obra, cal destacar la seva novel·la *La princesa de Clèves*, publicada anònimament al març de 1678. Aquesta novel·la va conrear un èxit immediat i és considerada per alguns intel·lectuals com la primera novel·la moderna en llengua francesa, a més de ser un prototip del que posteriorment serien les novel·les psicològiques. Tracta, a grandíssims trets, d'un triangle amorós entre una jove dama, el Príncep de Clèves i el Duc de Nemours. Aquesta jove arriba a la cort parisenca d'Enric II i desperta passions en tots el homes de la cort. Finalment, es casa amb el jove Príncep de Clèves, tot i que no li correspon l'amor, encara que ell només té ulls per a ella. La Princesa de Clèves sent una vertadera passió pel Duc de Nemours, que també l'estima devotament. Encara que viuen en una cort plena de relacions il·lícites, mai no arriben a fer una prova física d'aquest amor. L'episodi més conegut és el que és coneix com *L'aveau* (la confessió), en el qual la Mme. de Clèves confessa l'amor que sent pel duc de Nemours a M. de Clèves. Nogensmeys, aquest no s'enfada perquè té en compte la humilitat i la sinceritat que li mostra la noia (doc. 27).

L'obra és plena de reflexions filosòfiques, com per exemple la contraposició, a l'estil de Montaigne, entre la raó i el deure i la passió (doc.28), o l'amor i l'amistat, o una vida equilibrada en front una de

caòtica. Una novel·la exemplar sobre el refrenament dels sentiments desbocats, la por a la culpa, la torbació a causa de les passions i l'aprofundiment dins l'ànima de la dona per primer cop de la mà d'una dona. És debat entre la naturalesa humana i la moral d'una cort francesa que no se salva de ser esquitxada de crítiques.

"Si los hombres han nacido con dos ojos, dos orejas y una sola lengua es porque se debe escuchar y mirar dos veces antes de hablar.", Madame de Sévigné.

Marie de Rabutin-Chantal, marquesa de Sévigné (1626-1696); quedà òrfena de ben petita i va ser confiada a la seva família materna, qui li proporcionà una bona educació. Estudià literatura, llatí, cant, espanyol, italià,... Es casà amb Henri de Sévigné i tingué dos fills. Quan el seu marit morí en un duel, ella es va veure lliure per a fer i portar la vida que volgués. Arran el casament de la seva filla, es va veure allunyada d'aquesta per les obligacions del marit. La parella es traslladà a Provença. Així doncs, encetà una llarga correspondència que durà fins la seva mort.

El principal i ja esmentat motiu que té Madame de Sévigné per escriure aquestes cartes és emplenar el buit que deixa la marxa de la seva filla. En aquestes cartes expressa l'amor que sent per la seva filla i el dolor que sent per no tenir-la a prop. A més a més, també li relata els esdeveniments més importants que succeeixen al seu voltant. A partir de la seva ploma podem conèixer, per exemple, l'aristocràcia o la cort de Versalles a la França de Lluís XIV. És en aquestes missives on millor deixa constància de la seva personalitat serena, educada i de modals elevats.

Dins de la literatura francesa és un personatge molt important. Tant és així, que era admirada per Voltaire i per Marcel Proust. El primer va dir que Madame de Sévigné era la primera persona del seu segle en quant al gènere epistolar i considerava que tenia gràcia a l'hora d'explicar les historietes sobre el que passava al seu voltant. Proust afirmava que el més admirable dels seus escrits era l'amor i l'afecte que professava pels seus. A més, en la seva novel·la *A la recerca del temps perdut*, Madame de Sévigné és l'autora preferida de l'àvia de Marcel, el protagonista.

El document 29 de l'annex és un clar exemple de com la marquesa de Sévigné relatava a la seva filla el que vivia al seu voltant.

Però com es va encetar l'amistat entre Madame de La Fayette i Madame de Sévigné? (doc. 30 i 31)

Quan el pare de Madame de La Fayette morí, la seva mare es casà amb l'oncle de Madame de Sévigné, Renaud de Sévigné. Va ser aleshores quan es convertiren en *"les més íntimes amigues del món per sempre"*. Madame de Sévigné intercanvià correspondència amb La Fayette també i totes dues compartien la passió per la literatura i els salons literaris i de tertúlies.

7.2. Madame de Maintenon: la reina secreta.

“Existeix una important diferència entre l'amor i l'amistat. Mentre que el primer plaer és extrem i oposat, l'últim exigeix igualtat”, Madame de Maintenon.

A Lluís XIV li encantaven les festes majestuosos, els balls fins l'alba, els teatres, els grans bacanals i les dones. Tot i estar casat i tenir França una reina, les seves amants (varen ser més d'una) són una peça clau en la seva vida. La primera fou Louise de la Vallière, que després de donar a llum quatre fills, dos dels quals legitimats, es retirà a un convent. La segona fou madame de Montespan, que bella i orgullosa, va ser acusada de metzinera. El rei li prohibí entrar a les cuines on es preparaven els menjars reials. Tanmateix, perduda la confiança en ella, no tardà en substituir-la. L'última i la seva preferida va ser madame de Maintenon (doc. 32 i 33), una dama reposada i culta.

Madame de Maintenon, Françoise d'Aubigné, nasqué el 25 de novembre de 1635 a la presó de Niort. El seu pare, Constant d'Aubigné i la seva mare, segona esposa de Constant, Jeanne de Cardillac, havien estat ficats a la presó per l'impagament d'uns deutes. Constant ja havia tingut problemes anteriorment amb la justícia, ja que quinze anys abans havia matat la seva primera esposa i a l'amant d'aquesta. Un cop fora de la presó, d'Aubigné es dirigí a l'illa de Martinica amb la seva esposa i els seus tres fills. Françoise visqué allà els seus primers sis anys de vida i va ser coneguda amb el pseudònim de “La bella indiana”. Ella sempre recordà amb alegria aquells anys tot i els perills inherents del lloc, ja que hi havia molts atacs d'indígenes. Malgrat que el seu pare posseïa una plantació a l'exòtica colònia, la vida que portaren no va ser fàcil i en morir els seus pares ella s'embarcà cap a París.

Quan arribà a la capital francesa i havent comprovat una tia seva que no havia rebut herència alguna per part del seu pare, fou ingressada en contra de la seva voluntat en un convent de la ciutat. Nogensmenys, la seva madrina, madame de Neuillant, s'adonà de la bellesa de la seva fillola i decidí introduir-la a la societat parisenc, on ràpidament es començarà a conèixer el seu nom. Enamorada de l'ambient bohemi i artístic de París, essent jove i apassionada per la pintura i la literatura, no tardà en començar a relacionar-se amb literats i pintors del moment. La seva madrina va ser qui li buscà espòs i ella amb setze anys d'edat es casà amb Paul Scarron (doc. 34), un poeta i dramaturg, enfront l'altra alternativa que era ingressar a un convent, que era l'últim que ella desitjava. Tot i que no era el marit desitjat, va saber com treure profit d'aquella relació. Ell estava impedit per un bany que havia fet en les fredes aigües del Sena i li garantia una vida còmode amb una alta pensió quan morís. A més a més, ell posseïa un important saló literari a París que després de mort passaria a mans de Françoise, convertint-se així en una gran transmissora de la cultura. El document 35 és una bona representació gràfica del que eren els salons literaris del moment. Tanmateix, quan Scarron pereix, l'únic que ella hereta és un munt de deutes. Però gràcies al saló literari que conduïa, havia fet molts contactes importants de la societat parisenc. En el seu saló conegué Madame de Montespan, la preferida del rei, i es feren amigues. L'amant de Lluís XIV li oferí el càrrec d'institutriu per als fill il·legítims que havia tingut amb el rei, els quals hauria d'educar i culturitzar. Françoise acceptà i passà a convertir-se en la segona mare del nen. El rei visitava sovint els nens i així conegué la futura Madame de Maintenon. A més, ell li donava molts diners amb els quals ella, que els invertí estupendament, comprà terres i el títol de

Maintenon. Va ser així com passà de Françoise d'Aubigné a Madame de Maintenon, el que li permeté convertir-se en una important aristòcrata dins la cort de Versailles. De mica en mica va anar desplaçant Madame de Montespan fins que el rei l'obligà a abandonar les seves dependències i ella tingué via lliure. Un cop fora de joc la seva rival, Madame de Maintenon va esdevenir la dona més important per a Lluís XIV. L'enamorament entre ells és tan gran que gairebé tres mesos després de la mort de la reina de França i primera esposa del rei, Maria Teresa d'Àustria, es casaren secretament ja que es tractava d'un matrimoni morganàtic, és a dir, que unia un dinasta amb una persona de rang inferior. De tota manera, tothom coneixia l'amor que el rei sentia per Françoise. Exercí una forta influència sobre el rei i sobre el criteri polític del mateix.

Quan el rei morí, ella es retirà a Saint-Cyr, on viuria els últims anys de la seva vida. Ella sabia que les dones, si a més a més de ser dones són pobres i incultes, tenien poc a fer en aquella societat. Varen ser aquestes reflexions les que la portaren a crear l'escola femenina de Saint-Cyr el 1686, en la qual s'educaven i es formaven a les joves que hi acudien.

Literàriament conservem cartes i algun llibre com els *Proverbes dramatiques*. Cal destacar, però, algun text en especial, com el que es reproduïx a continuació, en el qual la destresa de Madame de Maintenon es fa palesa amb la capacitat d'escriure'l sense que aparegui la vocal "a". La traducció de la Meri Torras és brillant i manté el "secret" del text original de la salonnère Maintenon.

- *Je vous prie de m'informer de vos nouvelles et de recevoir ce que je veux vous dire des sentiments de mon cœur pour vous, qui vous estime infiniment. Vous voyez qu'on peut vous écrire et ne se point servir de cette lettre dont on se sert si souvent: votre esprit ne peut-il le comprendre?*
- *Os ruego que me informéis de los hechos recientes y que toméis lo que quiero deciros de los sentimientos que os tengo, que os estimo sin fin. ¿Véis cómo puedo escribir sin servirme de ese signo del que muy comúnmente nos servimos? ¿Puede comprenderlo vuestro espíritu?*

En el següent text el que aconseguïx és no incloure cap mot amb la vocal "i":

- *Peut-on se passer d'une autre lettre dont on se sert fréquemment? On le peut sans doute et pour cela nous trouverons beaucoup de belles choses. Parlons de la lune et gardons de parler de l'astre plus éclatant et plus beau qu'elle. Parlons des fleurs plus parfumées que l'ambre et dont les couleurs charment tout le monde. Parlons des étoffes propres à parer les belles personnes et dont les autres usent de même avec un assez pauvre succès.*

Tampoc es quedà curta en el seu epitafi, que ella mateixa redactà ja ben gran, i no es resignà a mantenir la boca tancada contra tot el que s'havia dit d'ella. Així ho demostra aquest mateix:

Selon la longue expérience que j'ai accumulée maintenant que j'ai dépassé les 80 printemps, j'ai pu constater que la Vérité n'existe qu'en Dieu et que le reste n'est qu'une question de point de vue.

A lo largo de la experiencia que he acumulado —ya he superado las 80 primaveras—, he podido comprobar que la verdad existe sólo en Dios, y el resto es sólo una cuestión de puntos de vista.

7.3. Sor Juana Inés de la Cruz: el fènix del Segle d'Or.

“Yo no estudio para saber más, sino para para ignorar menos”, Sor Juana Inés de la Cruz.

Juan Inés de Asbaje i Ramírez de Santillana (doc. 36) va ser de les escasses dones que deixaren una forta petjada a la literatura del Segle d'Or hispànic.

Nasqué el 12 de novembre de 1651 a Nepantla (Mèxic). Filla de Pedro Manuel Asbaje y Vargas Machuca, un militar espanyol, i de Isabel Ramírez de Santillana, una dona d'origen crioll, va aprendre a escriure als tres anys amb l'ajuda secreta de la seva germana i als cinc anys ja sabia escriure. De ben petita ja es convertí en una jove ben atractiva que dedicà el seu temps a la lectura, l'estudi i a cultivar-se cultural i intel·lectualment. Es caracteritzava per ser perseverant i metòdica en el treball, per la qual cosa, cada cop que no aconseguia aprendre tot allò que ella volia, es tallava un floc de cabells. Ella considerava que “el cap havia d'omplir-se primer d'idees i després de bel·leses”.

Visqué una infància prou bona per ser una nena del segle XVII i essent jove demanà permís a la seva mare per entrar a la universitat disfressada d'home. Però tot i que la seva petició fou denegada, ella continuà intentant trobar la manera de poder estudiar. Fou així com la biblioteca del seu avi matern es convertí en el lloc perfecte.

El 1656 marxà a la capital mexicana amb un familiar seu i allà entrà en contacte amb molts mestres que li ensenyaren diverses ciències; i el 1664 inicià la seva relació amb la cort del virrei. Juana fou invitada per Antonio Sebastián de Toledo, el virrei, i la seva esposa na Leonor Carreto per a incorporar-se a la cort com a dama de companyia de la virreina. Ràpidament es guanyà l'afecte i el respecte de la cort, sobretot després d'haver fet un examen intel·lectual davant d'un grup de savis humanistes. En aquell moment de la seva vida, la seva producció poètica i lírica fou prou ben rebuda.

Ella, que era una dona d'idees clares, no volia casar-se i volia consagrar la seva vida a Déu, però sobretot, a l'estudi. Així doncs, després de quatre mesos al convent de les carmelites descalces i abandonar-lo per qüestions de salut, dos anys després entrà al convent de l'Ordre de San Jerònim, aquest cop de manera definitiva. Considerava que el matrimoni li limitaria el continuar gaudint dels plaers intel·lectuals. Respecte això, va escriure el següent: *“Vivir sola... no tener ocupación alguna que embarazase la libertad de mi estudio, ni rumor de comunidad que impidiese el sosegado silencio de mis libros”*.

La seva cel·la es convertí en un lloc de reunió de poetes i intel·lectuals, i també del nou virrei i de la seva esposa, amb qui encetà una forta amistat. Fou també un lloc on es dugueren a terme experiments científics, on reuní una rica biblioteca, composà obres musicals i on gestà bona part de la seva profusa obra. En la seva poesia i teatre, s'aprecia la influència de Luis de Góngora i Calderón de la Barca, respectivament.

Encara que la seva obra se sol incloure en el culteranisme d'arrel gongorina i al conceptisme, els dos corrents propis del barroc castellà, el seu ingeni i la originalitat pròpia han fet que sigui una autora complexa i singular.

Tot i que destacà per la seva obra poètica religiosa, també deixà escrits profans com les dues obres de teatre *Los empeños de una casa* i *Amor es más laberinto*. La primera és una història entre dues parelles que s'estimen però que per atzar del destí no poden estar juntes. Una de les característiques més peculiars és el fet que l'eix conductor de l'obra és una dona: un personatge fort i decidit que expressa els anhels de la monja. La intriga, les relacions conjugals tan complicades i les vicissituds de la vida urbana fan d'aquesta obra un text dramàtic poc comú dins del teatre de la Hispanoamèrica colonial. En la segona obra emprà un tema recurrent en la seva obra: la mitologia, en aquest cas, la grega. Teseu, l'heroi de la illa de Creta, lluita contra el Minotaure i desperta l'amor d'Ariadna i Fedra. Sor Juana concep Teseu com l'arquetip d'heroi barroc. Quan triomfa sobre el Minotaure, no presumeix, sinó que es presenta humilment.

Donada la seva fama, va rebre sobrenoms com el *fènix* o la *desena musa*, aquest últim també el rebé Safo de Lesbos.

Georgina Sabat, una important hispanista, afirmà que Sor Juana Inés de la Cruz no fou només la millor cultivadora de les lletres, sinó també la millor exponent del que avui anomenem *feminisme* o *protofeminisme*. Ella defensà l'accés de les dones a l'estudi defensant el caràcter abstracte del pensament: "*el ser valientes y sabias es resultado de las acciones del alma y esta no es hombre ni mujer, sino ente universal*".

El 1691 escrigué la seva famosa *Respuesta a Sor Filotea de la Cruz*, un text que reclamava al bisbe de Puebla el dret de poder opinar sobre temes religiosos i no només profans. Aquest atreviment li comportà un càstig públic i humiliant: va ser obligada a vendre la seva biblioteca i la seva col·lecció d'objectes musicals.

Morí el 17 d'abril de 1695 afectada per una plaga que atacà a moltes germanes seves deixant un important llegat literari i una forta convicció per a que totes les dones lluitin per assolir la intel·lectualitat, cosa que durant molt de temps i encara avui dia en alguns contextos els hi és privada.

8. Romanticisme, Realisme i Naturalisme.

Solem referir-nos al segle XVIII com el segle de la Il·lustració, període que, cronològicament, no gaudeix de publicacions de grans obres literàries femenines. A partir del segle XIX, la divisió de moviments literaris es fa més difícil, ja que entre ells se solapen. De tota manera, podem distingir tres etapes en aquest segle: Romanticisme, Realisme i Naturalisme. Cadascun és fruit de l'anterior. El Romanticisme se centra en el "jo" i per tant només mira cap a l'interior. En el Realisme, el geni creador alça els ulls i comença a retratar la realitat de manera fidedigna amb la seva ploma. Finalment, el Naturalisme és una Realisme portat a l'extrem que enfoca, principalment, la realitat més crua i desagradable. En tot aquest context, hi trobem grandíssims noms de dones que varen deixar petjada en la literatura. És el cas de: Madame de Staël, Jane Austen, Mary Shelley, les germanes Brontë, George Elliot o Emily Dickinson. Cal remarcar, però, que no totes elles s'inclouen exclusivament en un període literari dels esmentats. Poden tenir trets, però algunes pertanyen a algun moviment propi de la seva llengua original. Un exemple podria ser Jane Austen, que pertany a la Regència anglesa i, per tant, és difícil incloure-la únicament en el Neoclassicisme o el Romanticisme.

8.1. Madame de Staël: la baronessa de la llibertat.

"Aspirar es privilegio de mujer", Madame de Staël.

Madame de Staël (doc. 37 i 38) va ser una important escriptora i filòsofa francesa d'origen suís. Tot i que va néixer i créixer en la plena Il·lustració, el seu contacte amb la cultura alemanya va fer que iniciés el Romanticisme a França i popularitzà el terme "romàntic". Va ser una precursora del feminisme, ja que apostava per una intel·ligència femenina tan potent com la del sexe masculí. Així doncs, demanà a la societat de la seva època que la dona fos educada com els homes i que la relació marit-muller fos igualitària. Els seus assajos i estudis històrics i crítics la situen avui dia com a pionera dels estudis de la literatura comparada. És també coneguda per la seva atrafegada vida amorosa.

Nascuda en una família rica de protestants l'any 1766, Germaine Necker va ser filla de Jacques Necker, banquer i ministre de finances de Lluís XVI, i Suzanne Curchod, posseïdora d'un important saló freqüentat per importants intel·lectuals de l'època. La futura baronessa de Staël va créixer en aquest ambient i demostrà la seva intel·ligència, erudició i cultura a una edat molt primerenca. Estudià l'anglès i el llatí, dansa i música, recitació i dicció. Els seus pares no volien que es casés amb un home catòlic, i després de molts pretendents, finalment es casà amb el baró de Staël-Holstein. El matrimoni tingué quatre fills, i alguns d'ells es creu que són fruit de relacions extramatrimonials que dugué a terme Madame de Staël, com per exemple amb el filòsof, escriptor i polític francès Benjamin Constant. Ella buscava la felicitat fora d'aquell matrimoni que havia estat pactat i que ella havia acceptat per acomplir la voluntat dels seus progenitors.

Seguí els passos de la seva mare i va obrir, a la Rue du Bac, un saló on rebia representants d'idees noves molt semblants a les seves. Acollí amb els braços oberts la Revolució Francesa, ja que era una apassionada de Rousseau i de les idees de la Il·lustració. Ella no va ser ni republicana ni absolutista, sinó que advocava per una monarquia constitucional, i aquesta posició davant la problemàtica social va fer que la seva situació es compliqués i abandonés França l'any 1793. S'exilià a Anglaterra i després

de la caiguda de Robespierre tornà a França. Aleshores, publicà la seva obra *Réflexions sur le procès de la Reine*, on defensà la reina Maria Antonieta, criticà les misèries de la condició femenina i qüestionà la misogínia que s'amagava darrere de les acusacions contra la sobirana.

Amb l'ascens al tro de Napoleó Bonaparte, van començar els problemes per a ella, ja que no estava d'acord amb la personalitat d'aquell home i no tenia por a expressar-ho públicament, el que la portà a ser expulsada de París i de França. A més a més, la seva novel·la *Delphine*, no havia agradat a l'emperador donat els temes que tractava: la política i la societat del moment, la superioritat del protestantisme per sobre del catolicisme, el divorci, la regressió que s'havia fet sobre tot el que s'havia aconseguit per a la dona durant la Revolució, etc... La història d'aquesta novel·la té lloc a París entre 1789 i 1792. Delphine, una jove vídua, acorda el matrimoni entre Matilde Vernon, una cosina llunyana i amiga seva, i Léonce de Mondoville, un home jove de caràcter noble. Delphine s'enamora d'ell, però com es un amor impossible donades les convencions de l'època, se suïcida. L'èxit d'aquesta obra fou molt gran a tota Europa.

Viatjà a Alemanya amb Benjamin Constant i allà aprengué l'alemany i conegué artistes com Schiller o Goethe. A més a més, descobrí tota una literatura desconeguda a França i que revelà en la seva obra *De l'Allemagne*. Aquesta obra serà tant important per a França que fins i tot modularà la visió que tenien els francesos sobre Alemanya i donarà pas al Romanticisme a França.

Posteriorment, viatjà a Itàlia amb Schlegel i un altre escriptor suís. En aquest viatge s'inspirà per a una de les seves obres més importants: *Corinne o Itàlia*. Aquest relat inicià a Europa el debat sobre la condició femenina, el dret de la dona a viure com a un ésser independent i una escriptora. Així doncs, Corinne és l'*alter ego* de la mateixa Madame de Staël. Lord Oswald Nevil (doc. 39), en un viatge a Itàlia, s'enamora de Corinne, una jove que és admirada a Roma per la seva bellesa i el seu talent artístic. Aquest amor és correspost, però no tot són floretes, sinó que en el camí del seu romanç també hi trobaran moments de sofriment. Corinne, tot i tenir orígens anglesos, adora Itàlia; en canvi, Oswald estima els costums britànics. De totes maneres, Corinne li mostrarà els tresors artístics d'Itàlia i es començarà a parlar de boda. Però, inevitablement, el Sud i el Nord xocaran. El lord no té molt clar si casar-se amb la noia. Tanmateix, ell cada cop l'estima més i de mica en mica s'anirà interposant entre ells l'atzarós destí, una dura madrastra i la bella germana de Corinne. Tota l'obra es converteix en un drama.

El 1810 s'imprimí la seva obra *De l'Allemagne*. Tota l'edició francesa fou destruïda per la policia imperial i no es publicà a França fins el 1814. L'Emperador la perseguí i l'espià sense treva per a que no publicqués res que anés en contra d'ell. En aquest moment és quan començaren realment els seus anys d'exili. Fugí amb els seus dos fill encara vius i el seu nou marit, Albert de Rocca, cap a Anglaterra, però va haver de passar per Rússia i fer escala a Sant Petersburg. Allà prengué notes per a la seva futura obra *De la Russie et des royaumes du Nord*. Finalment, arribà el 1813 a Londres i conegué al futur Lluís XVIII. Després de la caiguda de Napoleó i d'haver publicat *Sapho*, una obra en la qual reprèn el tema de la dona que és un geni i una incompresa que acaba morint d'amor i de dolor, tornà a França el 1814.

El 1816 tornà per últim cop a París i va reobrir el seu saló que tornà a omplir-se de polítics i d'intel·lectuals. Tot durà poc, ja que morí el 14 de juliol de 1817.

Madame de Staël és sens dubte una de les personalitats femenines més admirades de tots els temps, tant en la seva època com en els segles posteriors fins avui dia. Constitueix tota una persona lluitadora, amb caràcter i un desig ferm d'igualtat entre l'home i la dona que expressava mitjançant les seves idees polítiques i la seva literatura. Tan forta va ser la seva influència, que fins i tot corria en el seu moment el següent rumor: *“A Europa hi ha tres grans potències: Gran Bretanya, Rússia i Madame de Staël”*. Tot i la rivalitat que tenia amb Napoleó, aquest va arribar a declarar el següent: *“Hem de reconèixer, en el fons, que és una dona amb un talent molt gran; quedarà en la història”*. No va quedar exempta tampoc de l'admiració d'altres artistes coetanis, com és el cas de Stendhal, que declarà que era *“la dona més extraordinària que s'hagi vist mai, un ésser a part, un ésser superior dels que només n'hi ha un per segle”*. Madame de Staël, *la baronessa de la llibertat*, sempre ocuparà un lloc privilegiat en la història de la literatura universal.

8.2. Jane Austen: ironia, realisme i “happy ends”.

“ I declare after all there is no enjoyment like reading! How much sooner one tires of any thing than of a book! – When I have a house of my own, I shall be miserable if I have not an excellent library.”, Jane Austen, *Pride and prejudice*, capítol 11.

Parlar d'escriptores i no dedicar un bon tros a la gran Jane Austen (1775-1817) (doc. 40) seria un crim imperdonable. Considerada com a una de les novel·listes anglosaxones més importants, va ser filla d'un pastor protestant i visqué en una zona rural del sud d'Anglaterra. No va gaudir de la seva fama en vida, sinó que l'èxit li arribà pòstumament. La seva obra no s'ha pogut encasellar en cap corrent literari concret sinó que es considera un trànsit entre el neoclassicisme del segle XVIII i el romanticisme del XIX. Però generalment s'advoca per reconèixer Jane Austen com a posseïdora d'un estil propi i únic capdavanter en la narrativa anglesa.

Els seus personatges es redueixen a una classe social: la classe mitjana rural. A més a més, reflecteix acuradament aquest entorn rural en el qual va viure. Tot i la limitació dels temes que tracta en les seves obres, es considera un clàssic per la profunditat amb la qual descriu les relacions humanes i personatges, una profunditat que fa que la seva obra sigui atemporal i encara avui dia es pugui gaudir plenament.

El feminisme no queda exempt en la seva personalitat. En una carta a la seva germana Cassandra nomena la necessitat d'una “cambra pròpia” (doc. 41). Aquest mateix tema el tracta Virginia Woolf en el seu assaig *Una cambra pròpia*, com ja ha estat esmentat anteriorment. Aquesta necessitat d'un espai propi la ha portat a ser titllada com a una escriptora feminista. Cal afegir que les seves obres qüestionen la societat patriarcal en diversos moments i se centra molt en la naturalesa moral, el paper de la dona en la societat i en la individualitat femenina. De vegades, les protagonistes femenines es troben soles en front el seu destí i han de madurar i cercar la solució als seus problemes a partir de la seva pròpia individualitat i soledat. En una altra carta, però, es contrasta aquest caràcter feminista amb la visió que

té del matrimoni (doc. 42). De totes maneres, reivindica una educació per a les dones, ja que ella, com era habitual en la seva època, fou educada a casa amb el seu pare com a tutor.

S'ha titllat Jane Austen d'autora costumista perquè els temes que tracta se centren en les vides quotidianes dels seus personatges i no en el moment històric que viuen. Ella escriu sobre el que la rodeja: la classe alta de província i les relacions en els microcosmos familiars. Alguns consideren que ella només mostra una visió parcial de la realitat, ja que només ens presenta les relacions entre els éssers humans i no com desenvolupen el seu ofici, per exemple.

El matrimoni és un dels temes primordials en la seva obra, ja que és l'objectiu principal de les seves heroïnes. Altres temes importants són: la possessió de riquesa i aconseguir un rang social respectat. Aquests elements són els que mouen els personatges. Potser ella escriu sobre això perquè va estar enamorada de Thomas Lefroy però amb el qual no es va poder casar donada la negativa de la família d'ell, ja que ella no podia aportar una dot suficientment gran. Més tard es va comprometre amb un altre home, però ella trencà el compromís perquè li era impossible casar-se sense amor, només per assegurar-se un bon futur econòmic. Totes les seves protagonistes, exceptuant Emma, són dones de la baixa noblesa o burgesia amb pocs recursos i que no poden escollir la seva vida. Elles busquen un matrimoni que els hi sigui un bon suport. De totes maneres, són dones intel·ligents i fortes que no pensen renunciar a la seva personalitat només amb l'objectiu de casar-se. Acaben enamorant-se d'un home que aprecia tots aquests detalls.

L'obra de Jane Austen està carregada d'humor i ironia. Les seves novel·les no són drames, sinó comèdies, encara que hi tracti els sentiments humans prenent de vegades un caire melancòlic. En versió original, es poden apreciar noms parlants, com per exemple el senyor Knightly a la novel·la *Emma*, ja que en anglès significa "cavallerós".

Ella escriu en un estil indirecte lliure, el que li permet alternar paraules i pensament sense cometes i aprofundir més en la psicologia dels personatges, creant, alhora, diferents punts de vista.

Un element fonamental en la seva narrativa és l'ús de cartes, tenint en compte que se li atorgava la mateixa importància que avui dia a un telèfon mòbil o a un correu electrònic. Les epístoles, en la seva obra, tenen dos funcions: narrar i ajudar a la caracterització del personatge. Les seves primeres obres eren epistolars, com és el cas d'*Amor i amistat*, obra que sorprenentment escrigué amb tan sols quinze anys, o *Lady Susan*, aquesta última detalladament explicada més endavant. Fins i tot la primera versió de *Sentit i sensibilitat* estava escrita d'aquesta manera. Les cartes en les novel·les servien per mantenir el contacte entre persones que se separaven molt de temps. Tanmateix, l'estil epistolar és propi de la seva primera etapa com a escriptora, no obstant, en la seva època de maduresa tècnica narrativa, encara s'hi troben vestigis epistolars. Cal remarcar, però, que era un estil narratiu molt comú al segle XVIII. A més a més, les cartes eren una constant en la seva vida, ja que coneixem moltes coses d'ella gràcies a la correspondència que mantenia amb la seva germana Cassandra. Totes dues van viure sempre solteres i prop l'una de l'altra. Entre elles eren millors amigues confidents. Quan Jane Austen morí, la seva germana declarà en una carta a la seva neboda Fanny: "*He perdut el meu tresor, una germana, una amiga que mai podria haver estat superada. Fou el sol de la meva vida*". De totes

maneres, Cassandra, després de la mort de la seva germana i sentint-ho moltíssim cremà les cartes de la seva germana que poguessin satisfer la curiositat aliena i conservà les que eren massa trivials per a ser interessants (doc. 43). Tal i com ens explica Virginia Woolf en el seu llibre *El lector comú*, titulat en català com a *Dones i literatura* (101:1999), que Cassandra sospitava que algun dia arribarien desconeguts amb la intenció de tafanejar en les intimitats de la seva germana morta i especularien sobre la seva persona.

Orgull i prejudici o *Primeres impressions*, títol que escollí al principi, és una de les seves obres més reconegudes. La novel·la tracta, principalment, el tema del matrimoni: la cerca per part de les joves Bennet d'un marit apropiat. La història se centra en Elizabeth Bennet i Fitzwilliam Darcy, i en com, tal i com diu el títol, han de deixar de banda els seus orgulls i prejudicis per a poder estar junts. Un altre tema tractat en aquesta obra són les conseqüències que comporta casar-se per aconseguir un rang social superior o, simplement, per atracció física. Aquesta obra va ser escrita d'amagatotis, amb una porta que grinyolava com a senyal d'alarma. Això demostra les dificultats de la dona per a poder escriure lliurement.

A *Sentit i sensibilitat*, també traduïda com *Judici i sentiment*, Austen tracta el control de les emocions i disposa que, per aconseguir les metes, una persona necessita sentit o judici i sensibilitat. La novel·la està protagonitzada per dues germanes: Elinor i Marianne Dashwood. Totes dues s'enamoren i tenen problemes per aconseguir que aquest amor correspost es transformi en matrimoni. Elinor representa el sentit i Marianne, la sensibilitat. Aquesta obra va veure la llum l'any 1811 gràcies al seu germà Henry, que ho va aconseguir. Cal remarcar, que la seva família donava suport a l'autora i lluitava per fer possible que les seves històries arribessin als lectors. Nogensmenys, escriure no es trobava entre les virtuts d'una senyoreta de bé, i *Sentit i sensibilitat* no portà el nom d'Austen a la portada fins després de la seva mort.

Altres obres importants són *L'abadia de Northanger*, *Mansfield Park*, *Emma* i *Persuasió* (doc. 44).

Tot i ser *Orgull i prejudici* la seva novel·la més popular, podem gaudir igualment de la gran Austen en els seus primers escrits, com per exemple en la seva novel·leta epistolar *Lady Susan*, publicada pòstumament el 1871. Consta de 41 cartes i una "conclusió". Està protagonitzada per Susan Vernon, una dona vídua que posa cap per avall la residència del Manwaring durant la seva estada allà. Flirteja amb el senyor Manwaring, el que encén l'enveja de la seva esposa, i furta el pretendent de la senyoreta Manwaring, sir James Martin, per a que es casi amb la seva filla Frederica. Lady Susan és un personatge que es presenta com a virtuosa, de modals refinats i seductora amb els homes. Compta amb unes capacitats que amaguen molt bé el seu caràcter manipulador i que fan veure a la resta de la societat una amabilitat i una bonança que no tothom creu, però. Davant d'aquest panorama, busca refugi a casa del seu cunyat Charles Vernon i la seva esposa Catherine Vernon. Aquesta última no està molt contenta amb la seva visita perquè coneix la vertadera personalitat de la senyora Susan, ja que sap que va intentar impedir el seu matrimoni amb Charles Vernon. A la residència dels Vernon, lady Susan coneix a Reginald de Courcy, germà de Catherine Vernon, un home que havia escoltat els rumors pocs favorables de la senyora Susan i que havia acceptat com a certs. Tot i així, ella amb les seves virtuts el farà canviar sobtadament d'opinió i es convertiran en grans amics. A les cartes que

escriu Catherine Vernon a la seva mare es descobreix clarament la por de que aquests dos acabin casats. Arribarà a Churchill, residència dels Vernon, Frederica, i la seva tieta veurà que alguna cosa no funciona molt bé entre la mare i la filla. Apareixerà, per sorpresa, allà mateix, sir James Martin, i Frederica, que coneix perfectament les intencions de la seva mare, canviarà d'actitud davant d'ell perquè no vol contraure matrimoni amb aquell home. Ella explica la seva situació a Reginald De Courcy, i quan parla amb lady Susan es trenca la seva amistat. Un altre cop, la senyora Susan el persuadeix amb les seves armes de dona intel·ligent i enginyosa i recuperen la seva amistat abans que ell abandoni. Ella marxa a la ciutat, Londres, per retrobar-se amb la seva íntima amiga Alice Johnson, amb qui ha mantingut una extensa correspondència mentre es trobava a Churchill i el marit de la qual no la pot veure ni en pintura. Allà s'allotja en un apartament i rep les visites del senyor Manwaring que s'ha traslladat a la ciutat durant un temps. Ella vol retardar la visita de Reginald, ara ja futur promès, a la ciutat per a que no es trobi amb el senyor Manwaring, ja que ella està jugant a dues bandes. En qualsevol cas, ell s'assabenta de tot gràcies al senyor Johnson, el marit de la seva amiga, i decideix tallar definitivament la relació amb lady Susan i marxa a casa del seus pares. No vol ni tan sols tornar a veure-la per no caure de nou en el seu parany. Catherine Vernon aconsegueix que lady Susan accedeixi a que s'emporti a Frederica a Churchill i així la salva d'un futur desastrós amb la seva mare. Alice Johnson talla la seva relació d'amistat amb la senyora Susan donades les amenaces que rep per part del seu marit si continua amb aquesta amistat i ella ho entén perfectament. Finalment, lady Susan acaba casada amb sir James Martin, i l'autora deixa en l'aire un possible enamorament entre sir Reginald i Frederica al cap d'un any, després de que aquest s'hagi recuperat de la seva relació amb la mare d'ella. Lady Susan no acaba amb el senyor Manwaring, qui s'ha separat de la seva esposa i la filla dels quals acaba arruïnada durant dos anys després de gastar-se una fortuna en robes per tal de conquerir l'home que li furta la senyora Susan, deu anys més gran que ella.

A *Lady Susan* es veuen perfectament dues de les característiques principals de l'obra de Jane Austen: el tema del matrimoni i la classe mitjana rural, tot i que alguns personatges habiten a la ciutat. Aquesta és una de les seves primeres obres i per això està escrita de manera epistolar, estil narratiu, que com ja ha estat esmentat, domina les seves primeres produccions literàries.

Tot i que fa gairebé dos segles de les seves novel·les, encara aquestes estan vigents avui dia i han influït molt en la literatura posterior a l'autora. Jane Austen apareix a *Una cambra pròpia* de Virginia Woolf i va ser estudiada exhaustivament per aquesta mateixa història. També es parla de l'herència que rep Emily Dickinson per part d'Austen. Totes dues van dur a terme l'escriptura dins de l'àmbit familiar i reberen la fama en mort. Sens dubte, Jane Austen i la seva obra han estat una font d'inspiració i de rotunda admiració fins avui dia i, indiscutiblement, encara ho seguiran sent. A més a més, totes les adaptacions cinematogràfiques de les seves novel·les, independentment de si han estat ben aconseguides o no, faran que la seva figura i, el que és més important, la seva literatura, mai quedin tancades al calaix de l'oblit.

8.3. Mary Shelley: la creadora del terror.

“No deseo que las mujeres tengan más poder que los hombres, sino que tengan más poder sobre sí mismas”, Mary Shelley.

Mary Wollstonecraft Godwin (doc. 45) va néixer a Londres el 30 d'agost de 1797, cinc mesos després de que el seu pare, el filòsof radical William Godwin, i la seva mare, la pionera del feminisme anglosaxó Mary Wollstonecraft (autora de l'obra *Vindicació dels drets de la dona*; 1792), es cassessin per conveniència social. La seva mare morí onze dies després del seu naixement. La fama i el tipus de vida, poc acceptat per molts sectors de la societat, van deixar Mary Shelley un llegat de glòria i de vergonya alhora. La manca d'afecte per part del pare va estar estretament unida a la falta d'interès per la seva educació. Godwin va incomplir amb la seva filla tots els preceptes que la seva mare havia establert vers la necessitat d'oferir igualtat d'oportunitats educatives als nens i a les nenes. Mentre que el seu germanastre i el fill de la nova muller del seu pare eren enviats a escoles de prestigi, ella era privada d'aquesta oportunitat, tot i comptar amb la capacitat i el desig d'adquirir coneixement. Va aprendre a llegir amb la seva mainadera, i l'única educació formal que va rebre va ser la molt femenina de lliçons de música que ella detestava i una breu, també molt femenina, llista de lectures confeccionades pel seu pare. Ell al·legava que no tenia temps ni mitjans per a dur a terme noves teories educatives. Tanmateix, des de ben petita va tenir complet accés a la biblioteca paterna i va viure en un ambient de desenvolupament i de lliure pensament. Amb els anys es recordaria a ella mateixa i els seus germans escoltant d'amagatotis a Coleridge, gran seguidor del seu pare, recitant al menjador de casa seva *The Rime of the Ancient Mariner*. Als nou anys ja escrivia, i va començar a superar els genis prematurs de la seva època. Va viure el seu geni de forma contradictòria: entusiasta, insegura i orgullosa. Aquesta ambivalència la mantindrà durant tota la seva vida sobre la professió d'escriptora ja que formava part d'una època en què, per a les dones, la fama solia anar associada a la mala fama i el fet d'escriure i convertir-se en una dona pública era un atemptat contra la decència, element bàsic de la feminitat de la dona mare i esposa. Però l'estímul d'aconseguir la glòria va ser inculcat pels seus pares i reiterat pel seu marit, que l'encoratjava a firmar en les “pàgines de la fama”. Aquest últim la presentà a Lord Byron que escrigué d'ella: *“De todas las perras vivas o muertas, una mujer escritora es la más canina”*.

Percy Bysse Shelley arribà a casa de William Godwin en la primavera de 1812 amb la intenció de conèixer un dels filòsofs que més admirava i que havia estat casat amb la seva admirada Mary Wollstonecraft. En aquell moment, ell tenia dinou anys, estava casat, tenia una filla i n'esperava un altre, de fill. Va ser expulsat d'Oxford per un escriptor un pamflet sobre l'ateisme i la seva necessitat. Repudiat per la seva família i per l'aristocràcia rural en la que havia nascut, va ser acollit per William Godwin. Va ser així com va conèixer la seva futura esposa. Després que es declararessin el seu amor sobre la tomba de Mary Wollstonecraft, on solia anar la seva filla buscant consol i tranquil·litat per a llegir i somniar, marxaren a França. A l'any següent de la seva fugida, Mary va tenir una filla prematura que va morir poc després. Percy no va arribar entendre mai la gran tristesa de la seva dona, ja que se li van morir tots els fills menys un, que morí una mica més gran. La desafecció per part de Percy amb els seus fills i l'orfanat que va viure ella són els episodis més traumàtics de la seva biografia i que

incorporà dins de la seva obra. Així doncs, *Frankenstein* és la història d'un fill rebutjat i abandonat pel seu pare.

Formaven part de la denominada "comunitat d'esperits lliures" on regnava la llibertat sexual i amorosa. Va ser així com Percy mantingué un romanç amb una altra dona mentre la seva esposa estava embarassada i com encoratjà a aquesta a fer el mateix amb el seu millor amic. Tota aquesta situació incomodava a Mary Shelley i li costava d'assumir ja que estava enamorada i fascinada de Percy. A l'estiu de 1816, el grup es traslladà als voltants de Ginebra i allà, mentre Mary es quedava embarassada de nou, va escriure *Frankenstein*. En aquell mateix estiu, Percy Shelley i Lord Byron iniciaren una amistat personal i literària.

El 30 de desembre de 1816, la parella es casà a Londres en una cerimònia privada. El mateix dia en que apareixia a Londres la primera edició anònima de *Frankenstein*, l'11 de març de 1818, abandonaren Anglaterra en direcció a Itàlia amb els seus dos fills. Percy no hi retornaria mai més, mentre que ella ho faria essent una vídua inquieta per la resta de la seva vida. A Itàlia moriren els seus dos fills, parí el seu únic fill supervivent i, a més a més, tingué un cinquè i últim embaràs que no va donar fruit. Percy morí el 8 de juliol de 1822 i a partir d'aquest moment ella portà una vida "fantasmal": es dedicà a cuidar el seu únic fill restant, escriure i recordar el seu marit.

Aconseguí una bona respectabilitat social i la seva reputació com a escriptora era sòlida. Rebutjà moltes ofertes matrimonials, com per exemple per part de Prosper Mérimée. A un dels seus admiradors li declarà el següent: "*Mary Shelley serà el nom que s'escriurà en la meua tomba*", és a dir, no es casaria de nou i conservaria el cognom del seu marit fins a la mort.

Finalment, l'1 de febrer de 1851 morí pel que es creu que és un tumor cerebral. Està enterrada entre els cossos del seu pare i la seva mare. El seu fill, Percy Florence, va ser enterrat amb ells i el cor de Percy B. Shelley els acompanyarà per sempre més. Mary Shelley, gòticament, havia guardat el cor del seu marit entre les pàgines d'un poemari que havia escrit ell mateix. Va ser l'únic que va salvar del seu difunt marit abans que aquest fos cremat.

Literàriament, Mary Shelley és una de les veus més importants del panorama universal. La seva primera i arxifamosa obra va ser *Frankenstein*, text que publicà amb tan sols vint anys. Va ser el seu marit qui s'encarregà de la publicació i ho feu ocultant el nom de la seva autora, procediment habitual en la època. Res indicava que aquella obra es convertiria en un èxit que perdura fins encara avui dia. La novel·la gòtica, gènere al qual s'inscriu aquesta obra, estava de capa caiguda. El mateix any en què apareix *Frankenstein*, 1818, Jane Austen publica la seva obra *Northanger Abbey*, ridiculitzant aquest gènere precisament.

Mary Shelley a convertir-se en una persona molt popular i el monstre de Victor Frankenstein va començar a apoderar-se del nom del seu creador i del de Mary Shelley. Tothom coneixia la història i per això alguns ni la llegien. En un principi va ser atribuïda al seu marit, però quan es descobrí que el geni creador era una dona i que només comptava amb divuit anys quan començà a escriure la novel·la, l'obra suscità escàndol, admiració i recel.

Com ja ha estat esmentat anteriorment, l'obra fou concebuda l'estiu de 1816. A la vora del llac Ginebra s'hi ajuntaren Mary Shelley; el seu marit, Percy Shelley; la seva mig germana, Claire Clairmont, el doctor Polidori, objecte de burles i mofes dels altres; i Lord Byron. Una nit de pluja van llegir contes d'un volum titulat *Fantasmagoriana*. Tot seguit, Lord Byron proposà que cadascú d'ells escrivís durant l'estiu un conte de fantasmes. Ell l'escriuria conjuntament amb Mary. Tot i així, ella començà a redactar la seva obra sola després d'escoltar una conversació entre el seu marit i Lord Byron sobre un experiment del doctor Darwin: havia aconseguit que un tros de *vermicelli* es comencés a moure per voluntat pròpia. Existeix polèmica sobre la gènesi de la novel·la: Mary Shelley negà qualsevol tipus de col·laboració del seu marit en l'obra. En qualsevol cas, la polèmica sobre la quantitat i la qualitat de l'indubtable aportació de Percy Shelley al text està servida entre els estudiosos. Ens trobem davant d'una obra amb dos autors? Moltes fonts indiquen que Percy elevà el text a la "alta cultura" amb les seves modificacions. El que és clar és que arran d'aquella conversació que escoltà aquell estiu de 1816, tingué un somni que l'aterrí i la portà a escriure una obra que aterriria al món sencer.

Amb aquella proposta de Lord Byron, es donà lloc a una altra obra molt important, però en aquest cas no de Mary Shelley, sinó de John William Polidori, el doctor, que, junt amb Mary, va acabar l'obra que començà aquell estiu i la publicà: *The Vampyre* (1819). Polidori és considerat el creador del gènere vampir romàntic. El protagonista d'aquest relat és Lord Ruthven, un vampir que s'aprofita del fet que la gent no creu en vampirs per a dur a terme actes sanguinaris. És, a més a més, un personatge amb una alta capacitat de seducció i capaç d'aconseguir la presa que es proposi.

8.4. Les germanes Brontë: Charlotte, Currer Bell en els seus inicis; Emily, un "cim" literari; Anne, a l'ombra de les seves germanes.

Les germanes Brontë (doc. 46), Charlotte (1816 - 1855), Emily (1818 - 1848) i Anne (1820 - 1849) van haver de viure en la societat anglesa del segle XIX, una societat on les ocupacions de la dona estaven molt delimitades. Aquest va ser el principal problema d'aquestes joves: fer-se un lloc en una societat on la dona no hi tenia cabuda en el món intel·lectual. Tanmateix, apassionades de la literatura, van crear una producció literària que ha passat a formar part dels clàssics de la literatura.

Totes tres van néixer a Yorkshire. L'ur pare, Patrick Brontë, d'origen irlandès, va ser nomenat rector de Haworth, un poblet d'aquest mateix comtat al qual quedà lligat la família Brontë des d'ençà. L'any 1821 morí la mare per un càncer i el pare envià quatre de les seves filles a un internat. Quatre anys després, Maria i Elisabeth, les germanes grans, morien per una tuberculosi que havien iniciat a l'internat; i Charlotte i Emily van tornar a casa immediatament. Va ser aquesta escola la que serví de model per a la creació de Lowood, l'internat que apareix en la novel·la *Jane Eyre* de Charlotte.

Aïllades en aquell poble, van començar a escriure relats i a imaginar mons fantàstics. Emily i Anne crearen Gondal, mentre que Branwell, el germà petit, i Charlotte idearen Angria.

L'any 1831 va ingressar en la escola de Roe Head. Després d'un període de temps allà, la jove retornà com a mestra i impartí classes a les seves germanes Anne i Emily. Posteriorment, Charlotte i Emily viatjaren a Brussel·les per a prendre idiomes en el Pensionnat Héger. Allà Charlotte s'enamorà del director de l'acadèmia. Per qüestions personals van haver de tornar a Anglaterra al poc temps.

Tanmateix, Charlotte tornà sola a Brussel·les i treballà com a professora d'anglès en aquell mateix internat. L'interès del director pel que la jove escrivia alimentava el seu enamorament. De tota manera, ell estava casat i quan Charlotte començà a fer mostres del seu amor, l'home es començà a distanciar. Així doncs, Charlotte decidí retornar a Anglaterra i començà a escriure la seva primera novel·la: *El professor*, publicada pòstumament i la qual s'inspira en aquest amor no correspost.

L'any 1845 Charlotte descobreix uns poemes d'Emily i les tres germanes publicaren un llibre amb poemes de totes elles sota el títol de *Poemes per Currer, Ellis i Acton Bell* (1846). Totes elles utilitzaren un pseudònim que comencés per la inicial del seu nom de veritat. En vida aquests poemes no suscitaron molt interès però posteriorment han estat objecte d'estudi i molt admirats.

Aquells poemes varen ser el germen que va fer que les tres germanes escrivissin les seves novel·les. La primera en publicar va ser Charlotte amb la seva novel·la *Jane Eyre*, després Anne amb *Agnes Grey* i, finalment, Emily amb *Cims borrascosos*.

El 1847 Charlotte publica *Jane Eyre* firmada amb el pseudònim de Currer Bell, doncs el poeta Southey li ho havia aconsellat per ser impropï d'una dona dedicar-se a la literatura. En qualsevol cas, l'obra fou un èxit de vendes i arribà a eclipsar la resta de la seva producció literària. Jane Eyre és una nena òrfena que s'ha educat en un orfenat miserable. No obstant això, la seva intel·ligència i el seu afany per aprendre aconseguen apartar-la del món de la seva infància. En arribar als divuit anys abandona la institució i comença a treballar com institutriu a Thornfield Hall. Encarregada de l'educació d'Adèle Varens, Eyre comença a enamorar-se del seu cap, el senyor Rochester, malgrat que tot indica que aquest s'ha promès amb Blanche Ingram. Aquest matrimoni, més l'ingrés d'Adèle en un col·legi, fa que Eyre rumii abandonar la mansió. Rochester li ofereix un treball a Irlanda i ella, incapaç de contenir-se, li diu tot el que sent. Rochester llavors decideix mostrar el seu amor i decideix proposar-li matrimoni. Durant les noces salta l'escàndol i s'afirma que Rochester ja estava casat. Eyre no pot suportar-ho i decideix marxar. Un sacerdot l'acull i la jove comença a treballar com a mestra; amb el pas dels mesos el religiós li proposa marxar amb ell a l'Índia, proposant-li matrimoni. Eyre creu escoltar la veu del seu estimat Rochester i torna a Thornfield, on es troba la casa en ruïnes ja que la seva esposa li va calar foc. Allí es retroben els amants, Rochester ha quedat cec, i tots dos es casen. Amb el temps ell recupera la vista i tenen un fill.

La crítica en un principi rebé molt malament la novel·la *Cims borrascosos* d'Emily Brontë. La intensitat dels sentiments i la brutalitat dels personatges i les energies primitives d'amor i odi van ser qualificades de salvatges i bastes. De tota manera, la crítica posterior ha premiat l'originalitat que Emily incorporà a l'obra i que fa que el seu treball hagi excedit el de les seves germanes. La història és la narració d'una història dramàtica i tràgica. Comença amb l'arribada del nen Heathcliff a la llar dels Earnshaw, el qual és portat pel pare de la família des de Liverpool. S'ignora d'on ha sortit aquesta criatura que aviat trastornarà per complet la tranquil·la vida de la seva família adoptiva així com la dels seus veïns, els Linton. L'obra és una història d'amor i de venjança, d'odi i bogeria, de vida i de mort. Catherine Earnshaw i Heathcliff desenvolupen una relació de dependència mútua al llarg de la seva vida, des de la infància fins a més enllà de la mort. La llibertat que Heathcliff representa no és la més idònia per a una dona que pretén ser respectable, i Catherine acabarà casant-se amb el fill dels Linton, Edgar,

magistrat de la regió. Aquest li donarà una llar, la Granja dels Tords, i estabilitat. Al llarg de dues generacions, els nexes comuns de les quals seran Heathcliff i l'observadora i narradora de la història, Nelly Dean, es descobreix el passat i el present dels personatges.

Agnes Grey d'Anne Brontë va ser publicada també el 1847. La novel·la narra la història d'Agnes Grey, la filla d'un pastor la família del qual cau en la misèria. Desesperada per guanyar diners pel seu propi manteniment, pren un dels pocs treballs disponibles per a les dames respectables de l'era victoriana — el de institutriu dels fills de famílies de classe alta—. En treballar amb dues famílies diferents (els Bloomfield i els Murray), s'adona dels problemes que afronta una jove dona que ha d'intentar portar les regnes d'uns nens acaronats i indisciplinats només per viure del seu treball. També pren consciència de com la riquesa i l'estatus social són capaços de destruir els valors socials. Després de la mort del seu pare, Agnes obre una petita escola amb la seva mare i troba la felicitat al costat d'un home que la vol tal com és.

Aquestes no són les úniques obres de les tres germanes, però sí les que han fet que hagin passat a la història de la literatura universal. El 1848 Emily morí per una tuberculosi i el 1849, seva germana Anne. Charlotte, que es casà l'any 1854, morí el 1855 per una tuberculosi que es complicà a causa de que estava embarassada. Les Brontë són tres germanes que lluitaren contra la societat del seu temps i que regalaren a la humanitat tres grans obres literàries.

8.5. George Eliot: Marian Evans pels amics.

“En ningún momento he dudado que las mujeres son tontas. Al fin y al cabo el Todopoderoso las creó a imagen y semejanza de los hombres”, George Eliot.

Mary Ann Evan, nom real de l'escriptora amb nom masculí George Eliot (doc. 47), va néixer el 1819 al comtat de Warwickshire al Regne Unit. Educada en la religió anglicana, va viure els seus anys escolars amb el fervor del corrent evangèlica del protestantisme, caracteritzada per la salvació per la fe i el to estricte de la moral i els costums. Tot i que perdé la fe religiosa, la intensitat moral dels evangèlics condicionà fortament el seu caràcter de per vida.

No ens ha de sorprendre que la futura George Eliot entrés en contacte amb el pensament filosòfic i científic del moment que qüestionava el cristianisme, ja que posseïa una immensa vocació intel·lectual i capacitat de lectura en llatí i grec i altres llengües modernes. Publicà els seus primers escrits als anys 40 en un diari local que era propietat del seu amic Charles Bray. El 1846, es publicà en anglès l'obra de D.F. Strauss *Leben Jesu (Vida de Jesús)* traduïda de l'alemany per Marian Evans, com es feia dir en aquell moment, sense que aparegués el seu nom com a traductora.

El seu pare morí el 1849 i ella marxà a Londres sense voler contemplar abans les sortides professionals pròpies d'una dona culta que havia de guanyar-se la vida, és a dir, professora o institutriu. A la capital anglesa treballà com a subdirectora (directora en funcions) de la revista *Westminster Review* i desenvolupà un gran treball intel·lectual en articles i ressenyes que apareixien de forma anònima. En molts dels treballs per a la revista reflexa el seu especial interès per la cultura alemanya. De fet, la seva visió sobre el cristianisme era compartida amb la de Feuerbach, filòsof que ella havia traduït: consideraven el cristianisme un mite bell però irreal, creat per la ment humana. Si bé mai va perdre la

fe en la transcendència i la vida eterna, tampoc qüestionà la necessitat de de principis morals i l'aspiració cap a l'ideal de l'existència humana. Va ser el xoc entre la moral independent de la religió i els principis tradicionals de la societat victoriana, època contradictòria en la qual convivien la idea de construir una dignitat i un caràcter pudorós amb l'auge de la prostitució i el treball infantil, el que van provocar una crisi en la vida de Marian Evans que coronaria amb el naixement de George Eliot.

Malgrat que la seva vida intel·lectual londinenca atrafegada, les seves arrels provincianes i conservadores seguien essent importants en la seva personalitat. Després de la mort del seu pare, el seu vincle familiar central va ser el seu germà Isaac. Tanmateix, la ruptura de la relació amb ell va ser inevitable quan el 1854 decidí fer vida de matrimoni G.H. Lewes: biògraf de Goethe, crític literari i escriptor de temes científics i filosòfics. El matrimoni entre els dos era impossible ja que ell estava casat i tenia tres fills amb la seva esposa. Tot i que ell sabia que la seva muller era adúltera, segons la legislació victoriana, no es podia divorciar perquè al no presentar una denúncia formal es donava a entendre que tolerava aquell engany i, per tant, no es podia divorciar d'ella. Encara que no ella no havia trencat cap matrimoni, perquè aquest ja era inexistent, el dur una vida oberta amb Lewes i no preocupar-se el més mínim per les aparences la conduí als marges de la societat. El seu germà Isaac trencà la comunicació amb ella i les seves amistats varen deixar de convidar-la. De tota manera, Marian Evans aprofità aquest moment de reclusió i de rebuig social per llegir i rellegir obres.

La seva primera obra de ficció va ser *Scenes of Clerical Life (Escenes de la vida clerical)*, que es publicà el 1857 amb el pseudònim de George Eliot. Aquest darrer fet té varies lectures. O bé la publicà amb nom masculí perquè l'escàndol de la seva vida conjunta amb Lewes encara era recent i la gent coneixia que havia estat traductora d'obres heterodoxes i subdirectora de la *Westminster Review*, o bé perquè era conscient que les obres eren jutjades pels crítics amb diferent criteri segons si aquestes havien estat escrites per un home una dona. A pesar que a mitjans del segle XIX les dones novel·listes a Anglaterra eren molt nombroses i continuaven una tradició iniciada al segle XVIII amb autores com Fanny Burney o Jane Austen, les obres de les dones es tractaven inevitablement com a inferiors. Tenint en compte que, durant l'època victoriana, moltes autoritats mèdiques afirmaven que exercitar les facultats mentals d'una dona podia comportar l'atròfia dels ovaris, l'esterilitat i altres mals, no és estrany que això condicionés la crítica literària i la ideologia masclista imperant. Així mateix, les novel·listes s'enfrontaven a un rigor moral més estricte que els dels seus companys homes. Ateses aquestes circumstàncies, és normal que algunes escriptores decidiren adoptar un pseudònim masculí.

Després de l'èxit de la seva obra *Adam Bede* (1859), que fou fantàsticament rebuda per la crítica i el públic i que es convertí en un dels millors exemples de novel·la rural anglesa, donà a conèixer la seva identitat real. Alguns crítics quan s'assabentaren que havia estat una dona l'autora d'aquella meravellosa obra, modificaren la seva opinió, una prova més del que ha hagut de suportar la dona escriptora.

Middlemarch (doc. 48) és sens dubte la seva obra mestra. Es publicà en entregues bimensuals excepte les tres últimes, que varen ser mensuals, que començaren en el desembre de 1871 i acabaren el 1872. La història de Dorothea Brooke feia temps que rondava pel cap de l'autora i en un principi anava ser un relat independent titulat "Miss Brooke", però a la primavera de 1871 l'inclou en una altra obra que estava

gestant que es titulava i es titula *Middlemarch*. Com era habitual en moltes novel·les victorianes, l'autora anava escrivint l'obra al mateix temps que apareixien les entregues. En el relat, l'interès recau clarament en la vida dels individus, les seves relacions personals, familiars i professionals, i les seves aspiracions i fracassos.

La menció de Santa Teresa en el Preludi i la explicació de la seva aventura amb el seu germà en terra de moriscos cercant el martiri serveixen per a situar el tema central de la novel·la: la vocació. Lluny d'oferir-nos unes famílies emmarcades en la Anglaterra rural, George Eliot a *Middlemarch* ens mostra un panorama social que abasta l'aristocràcia "county" (la que viu als comtats del país), els industrials, el baix i alt clergat, banquers i administradors, els professionals liberals, botiguers, tractants de bestiar i parcers. La inclusió de tants personatges i modes de viure es va veure facilitada per la tradició de l'argument múltiple en la narrativa victoriana, i en aquesta obra la unitat de les diferents històries es veu reforçada pels llaços familiars i professionals dels personatges. La idea de presentar en una novel·la la història d'una passió amorosa intel·lectual és bastant original per a la literatura d'aquesta mateixa època.

Com ja ha estat esmentat, Dorothea Brooke, de dinou any d'edat, és un dels personatges principals. Dorothea ha rebut una educació per a jovenetes comparable a la d'un "ratolí pensant". Tanmateix, ella és activa i astuta. Enamorada d'un jove erudit en temes mitològics desitja saber ella també. Amb aquests objectius pren matrimoni amb aquest home essent un futur fracàs. D'una altra banda trobem a Tertius Lydgate, un metge jove i emprenedor que pretén convertir la provinciana ciutat de Middlemarch a la "cultura científica" tot i els prejudicis que li apareixen i les reformes que haurà de dur a terme. La bella Rosamond Vincy s'adona del gran talent del jove i considera que casant-se amb ell podrà assolir una bona vida social. Però el matrimoni entre aquests dos acaba sent també un fracàs. Darrerament, apareixen els personatges de Fred Vincy, un jove destinat a ocupar un càrrec eclesiàstic sense vocació alguna, i Mary Garth, una noia diligent i prudent que és la seva debilitat des de petits. Serà ella qui el salvi d'una vida dedicada a Déu que li hagués comportat molta riquesa però que l'hauria convertit en un infeliç ja que no acceptarà el seu amor fins que no abandoni l'església.

Middlemarch és encara avui dia un llibre ple de vida i una important dissecció de la vida provinciana que ens presenta un grapat de personatges versemblants i les seves desventures. Virginia Woolf la definí com "*un magnífic llibre, que és, amb totes les seves imperfeccions, una de les poques novel·les angleses escrites per adults*", i d'altres escriptors l'han qualificat com, probablement, la millor novel·la en llengua anglesa. Emily Dickinson va dedicar també unes paraules a aquesta obra en una carta de 1873: "*¿Qué pienso de "Middlemarch" ? ¿Qué pienso de la gloria - excepto que en algunos casos esta "mortal, ya se ha vestido de inmortalidad."* George Eliot fue una de ellas. Los misterios de la naturaleza humana superan los "misterios de la redención", porque el infinito solo lo suponemos, mientras vemos lo finito" A més a més, la seva autora és un referent clau d'aquelles dones que varen haver d'amagar-se sota un nom masculí a fi que les seves obres poguessin veure la llum del dia.

8.6. Emily Dickinson: la poetessa reclosa.

“Para viajar lejos no hay mejor nave que un libro”, Emily Dickinson.

Emily Dickinson (doc. 49) és una de les poetesses més importants de tots els temps en llengua anglesa. Va néixer l'any 1830 a Amherst, Nova Anglaterra, en el si d'una família amb bona posició social. El seu pare, Edward Dickinson, era un advocat, jutge, representant a la Cambra de Diputats de Massachussets, senador en la capital de l'Estat i representant de l'Estat anteriorment mencionat al Congrés de Washington. El soci del seu pare era cosí de Ralph Waldo Emerson, per això va ser una gran influència per a ella aquest poeta. Emily declarà que ella mai va tenir mare: *“Mai vaig tenir mare. Suposo que una mare és aquella a la qual acudim quan estem preocupats”*. Quan es va fer gran i patia paràlisi i demència senil, la mare, segons ella, es va tornar més dolça. Emily tingué dos germans: Austin i Lavinia, també coneguda com a *Vinnie*. El germà es casà amb Susan Gilbert, una dona que era molt amiga de Emily Dickinson i que es creu que podria ser la destinatària de diversos poemes d'amor de la poeta, un amor que era correspost. Es coneix també que la seva cunyada li suggerí canvis en les seves composicions, canvis que mai es van dur a terme. La seva germana, que ho era “tot” per a ella, fou qui descobrí tots els poemes de la seva germana i la primera en recopilar i editar la seva poesia.

Amb deu anys, entrà en l'Acadèmia de Amherst, un centre educatiu masculí que just feia dos anys que havia obert les portes a les nenes. Allà estudià història, literatura, matemàtiques, llengües clàssiques i tot el que va tenir al seu abast paral·lelament a la seva autoexigència i les deficiències de salut que patia. Set anys després, ingressà en el Seminari per a Senyorettes Mary Lyon de Mount Holyoke, on a més a més, va rebre formació religiosa. De tota manera, als pocs mesos emmalaltí i marxà a casa. Mai més trepitjària un centre educatiu.

Ella mai va voler publicar poemes seus. Tanmateix, oportunitats no li faltaren. Helen Hunt Jackson, novel·lista i amiga d'Emily, l'animà i li presentà el seu editor. Helen, en una carta que data del 5 de febrer de 1884, li va escriure: *“Quines meravelloses carpetes plenes de versos deus tenir aquí! És un cruel error per la teva època i la teva generació aquesta rotunda negativa a donar-los a conèixer”*. Tan sols en publicà cinc, tots de manera anònima: un aparegué en una antologia i la resta, en un diari local, potser sense el seu consentiment.

Sembla ser que Emily volia dur una vida tranquil·la, allunyada de l'èxit que sens dubte li hauria brindat la publicació en vida de la seva obra. Des que abandonà el seminari on havia estat uns anys estudiant, visqué a la casa familiar cuidant dels seus pares i vivint austerament.

L'any 1861, quan encara no havia assolit la trentena d'anys, Dickinson començà a reduir les seves sortides, limità les visites a casa i començà a vestir exclusivament de color blanc. Per això últim, és coneguda en aquesta etapa de la seva vida com la *poeta de blanc*. Pocs mesos després ja ningú la va veure. L'estranya fòbia de relacionar-se amb els altres i a sortir de casa, la conduí a recloure's en una habitació de casa seva durant els últims quinze anys de la seva vida.

Morí el 15 de maig de 1886, després de molts anys de patiment pel Mal de Bright, una malaltia renal causada per la inactivitat dels últims anys de vida tancada en aquella cambra on va escriure més de vuit-cents poemes que la seva germana, un cop morta, rescatà. La majoria d'aquells versos eren de

temàtica amorosa i per a molts estudiosos semblen ser la clau per a resoldre un dels misteris de la vida de l'autora: va ser el mal d'amor el que va fer que s'aïllés del món? L'altre gran misteri, tampoc resolt, és perquè no va voler publicar res del que escrivia i l'errònia creença que els seus versos no eren dignes de ser compartits amb la resta del món.

Els document 50 és un exemple d'aquesta gran obra que conreà Emily Dickinson, un gran poema traduït per l'escriptora argentina Silvina Ocampo.

En qualsevol cas, Emily Dickinson deixà un llegat literari poètic molt fecund on la naturalesa pren un paper rellevant per expressar tot el que l'autora sent i on els temes principals són: la vida, l'amor, el temps i l'eternitat i la pròpia naturalesa. Un llegat literari únic, inimitable que l'ha convertida en una poeta de parla anglesa tan important que ha estat comparada, fins i tot, amb altres poetes com Walt Whitman o John Keats.

8.7. Mencions:

Seria imperdonable acabar aquest apartat sense fer una breu menció de George Sand i Louisa May Alcott, dues autores les obres de les quals són avui dia imprescindibles per l'estudi de la literatura.

8.7.1. George Sand: pantalons i pipa a la mà.

"No hay que desanimarse nunca. Los sueños vuelan, el trabajo queda", George Sand.

Amandine Aurore Lucile Dupin, més tard baronessa Dudevant i més coneguda pel seu pseudònim masculí George Sand (doc. 51), és molt popular per haver estat una escriptora rebel. Vestia pantalons, el que li permeté circular més lliurement per París i per espais on només els homes estaven permesos i el que alhora li minvà els privilegis que havia aconseguit com a baronessa, i fumava en públic mentre mantenia relacions amoroses amb grans homes de la música o de la literatura. En el París del segle XIX, ella decidí trencar amb tot allò establert. Deixà de banda els pomposos vestits que portaven les dones de "bé" a l'època, es divorcià, visqué amb qui volgué i deixà constància en la seva extensa obra literària.

Educada per la seva àvia materna en un poblet de França anomenat Nohant i divorciada del baró Dudevant, inicià un romanç amb l'escriptor Jules Sandeau, del qual qual, presumptament, prengué el cognom pel seu pseudònim. És també coneguda la relació que mantingué amb el compositor Frédéric Chopin. Tots dos, junt amb els fills que ella havia tingut amb el seu marit, passaren una temporada a Mallorca, espai que va ser inspiració per algunes de les seves novel·les com, per exemple, *Un hivern a Mallorca*. Publicats els seus primers títols amb la signatura de George Sand i essent aquests mateixos uns èxits, inicià amistat amb el compositor Franz Liszt, el polític Michel de Bourges i el pintor Eugène Delacroix. Dins del seu cercle d'amistats podem trobar també autors de la talla de Victor Hugo, Honoré de Balzac, Jules Verne, Gustave Flaubert o Alexandre Dumas. Tanmateix, no va ser gens del gust d'altres autors com Charles Baudelaire, que no suportà els seus aires masculins i la llibertat que s'havia pres per circular pels cercles intel·lectuals del moment.

De la seva extensa obra podem destacar textos com *Indiana* (1832), *Lèlia* (1833) o *En el pantà del Diable* (1846).

8.7.2. Louisa May Alcott: una doneta americana.

“El debat és masculí; la conversació és femenina”, Louisa May Alcott.

Louisa May Alcott (doc. 52) és sens dubte una de les veus femenines més importants la literatura americana del segle XIX. Autora de desenes d'obres, una d'elles destaca per sobre de totes les altres: *Donetes* (1868).

Educada pel seu propi pare, que era filòsof i professor, i per altres intel·lectuals de l'època, va haver de treballar com a institutriu, professora o infermera a fi d'ajudar econòmicament a casa.

Als vint-i-dos anys publicà la seva primera obra: *Flower Fables*, un recull de contes. Però, com ja ha estat esmentat, la seva obra principal amb la qual recollí un gran èxit va ser *Donetes*. En aquest relat, Louisa reflectí part de la seva vida ja que els personatges formen part d'una família amb quatre filles com la seva. La vivesa i l'humor que emprà a l'obra va ser el que convertí *Donetes* en tot un best-seller de l'època fins al punt que l'autora creà seqüeles en les quals va continuar explicant la història de la família March i de Jo, el personatge que tothom relaciona amb la seva persona (doc. 53: fotograma de la pel·lícula basada en aquesta novel·la, 1994). Va escriure també històries d'amors prohibits que finalitzaven amb venjances o tragèdies amb el pseudònim de A. M. Barnard.

Dedicà la seva vida a la seva família. Mai es casà i quan morí la seva mare es feu càrrec de la casa, del seu pare i de les seves germanes. Potser la literatura fou la seva via d'escapament i el que la convertí en una escriptora de primera.

9. Primera meitat del segle XX:

La primera meitat va ser una època convulsa marcada per fets com la Primera i la Segona Guerra Mundial, la Revolució Russa, el *crack* del 29, la Unió Soviètica i la seva condició de primer Estat comunista o l'holocaust jueu. Però varen ser també unes dècades on el feminisme prengué molta força i on moltes autores regalaren a la literatura grans obres. Els exemples més significatius són: Virginia Woolf i Agatha Christie, entre d'altres.

9.1. Virginia Woolf: a la recerca d' "una cambra pròpia".

"No hau barrera, cerradura ni cerrojo que puedas imponer a la libertad de mi mente",
Virginia Woolf.

Virginia Woolf (doc. 54) ha estat una de les dones feministes més importants de la història, però sobretot s'ha convertit en una de les escriptores més grans de la literatura universal gràcies a la seva obra.

Adeline Virginia Stephen va néixer el 25 de gener de 1882 a Londres, de ple en l'època victoriana. Filla de Sir Leslie Stephen, un novel·lista i historiador de renom, va viure una infància rodejada de germans. La seva infantesa la va viure al número 22 de Hyde Park Gate, a Kensington, Londres, on fou educada en una atmosfera culta i intel·lectual, el que va ser un luxe per a una noia de l'era victoriana i que li ajudà a desenvolupar la seva faceta d'escriptora. Ràpidament es convertí en una lectora empedreïda, i el seu pare arribà a dir: *"Ginia està devorant els llibres, gairebé amb més rapidesa de la que jo voldria"*. Tanmateix, la seva filla considerà sempre que la seva educació fou deficient a causa del seu sexe.

Cambridge era aleshores un lloc únicament per a homes i, tot i que ella i la seva germana es passaven el matí estudiant grec, pintant o fent altres afers intel·lectuals, per la tarda els hi tocava fer coses més "pròpies" per a les dones, com servir el te o rebre visites.

Entre 1895 i 1904 va viure la pèrdua de la seva mare, una de les seves germanes i la del seu pare. Tots aquests esdeveniments en la seva joventut desencadenaren en Virginia una sèrie d'atacs d'ansietat, crisis nervioses, depressions i quadres de personalitat bipolar que continuaria patint al llarg de la seva vida.

El seu germà, Thoby Stephen, ingressà al Trinity College, Cambridge, i gràcies això Virginia entrà en contacte amb intel·lectuals, com el seu futur marit Leonard Woolf (doc. 55). Després de la mort dels pares, els germans Stephen es mudaren al 46 de Gordon Square, Bloomsbury, on es gestà el famós Grup de Bloomsbury a partir d'unes vetllades que Thoby organitzava a casa seva els dijous per la nit. Aquest cercle intel·lectual va permetre Virginia aprendre i compartir coneixements amb els més il·lustres homes i dones del moment, com E. M. Forster, un novel·lista, o Bertrand Russell, un filòsof. Virginia havia d'estar escrivint sempre, però totes les seves novel·les eren causa de la seva ansietat i depressió.

El 1905 havia començat a publicar pel Time Literary Supplement i encara que les seves dues primeres novel·les: *The voyage out* (1915) i *Night and day* (1919) no varen gaudir de molt ressò, la fama que mereixia li arribà amb la publicació de *Mrs Dalloway* (1925) i *To the lighthouse* (1927).

El 1912 Virginia es casà amb Leonard Woolf, un economista amb el qual fundà el 1917 l'editorial Hogarth Press, que edità part de la obra de Virginia. A partir d'aquell moment publicà altres obres també molt importants dins la seva carrera literària, com *Orlando* (1928) i *A room of one's own* (1929), assaig que advoca pels drets de la dona i que ha donat el *leitmotiv* a aquest treball.

El dia 28 de març de 1941, pel matí, als cinquanta-nou anys, s'ofegà voluntàriament al riu Ouse, prop de la seva casa de Sussex. Deixà dues cartes, una per a la seva germana Vanessa Bel i una altra pel seu marit, les dues persones més importants de la seva vida. El document 56 és la transcripció en anglès i la seva traducció al castellà de la nota que deixà al seu marit. Sembla ser que ja ho havia intentat altres cops, però l'únic que havia aconseguit era arribar tota xopa a casa. Així que el que va fer va ser abrigar-se, posar-se pedres a les butxaques i aquell cop no fallà.

Si no s'hagués suïcidat no hi ha cap dubte que la seva obra hauria estat molt més extensa i els seus escrits cada cop millors. De tota manera, cal recordar-la com una dona d'ideals fermes i gran defensora de la igualtat de la dona respecte els homes. Una dona que deixà un llegat literari únic.

9.2. Agatha Christie: la reina del crim.

"Never tell all you know – not even to the person you know best", Agatha Christie.

Agatha Mary Clarissa Miller (doc. 57) va néixer el 15 de setembre de 1890 a Torquay, Devon, al sud-oest d'Anglaterra en el si d'una família de classe mitja-alta. Christie, en la seva etapa adulta, assenyala que havia viscut una infantesa molt feliç i que havia crescut rodejada de dones fortes i independents. Els seus pares estaven a favor d'educació a casa. Així doncs, li ensenyaren a llegir, escriure i resoldre operacions aritmètiques bàsiques. Tot i que la seva mare creia que els nens no havien d'aprendre a llegir fins els vuit anys, Agatha ja en sabia als quatre. També va aprendre música i sabia tocar el piano i la mandolina.

De ben petita ja era una lectora empedreïda i va passar la seva infantesa aïllada i en soledat tot i comptar amb un grup d'amigues amb les quals es relacionava de vegades a Torquay. Quan ella tenia onze anys, el seu pare morí; i això, segons la pròpia autora, fou el fet que posà fi a la seva infantesa. El 1902 va començar rebre una educació formal a Torquay i el 1905 es traslladà a París, on estudià en tres escoles diferents. Va mantenir diverses relacions infructuoses amb quatre homes separats fins que conegué Archibald Christie, amb qui es casà.

Després de llegir *La dama de blanc* i *La pedra lunar* de Wilkie Collins així com les històries de Sherlock Holmes de l'autor Arthur Conan Doyle, Agatha Christie es convertí en una gran seguidora dels relats detectivescos. Com a escriptora, es va donar a conèixer l'any 1920 amb la novel·la *El misteriós cas d'Styles*, primera obra en la qual apareix el famós personatge d'Hèrcules Poirot i que va escriure mentre treballava com a infermera durant la Primera Guerra Mundial.

És molt popular en la seva biografia l'episodi de la seva "desaparició". Tot i haver publicat la novel·la *L'assassinat de Roger Ackroyd*, que la llançà a la fama i trencà els esquemes de la novel·la policíaca, Agatha Christie travessava uns moments difícils: la seva mare feia poc que havia mort i s'assabentà que el seu marit li era infidel amb una noia que coneixia de jugar a golf, Nancy Neele. Ella agafà el

cotxe i marxà sense dir res. El seu vehicle fou trobat abandonat i durant dies la van estar buscant. Fins i tot Arthur Conan Doyle ajudà en la investigació. Onze dies després de la “desaparició”, la trobaren a un hotel de Harrogate amb un nom fals. S’havia registrat com a Teresa Neele, precisament el cognom de l’amant del seu marit. Ella no recordava qui era; i tot apunta a una amnèsia temporal. Tanmateix, aquest és un lapse de temps de la seva biografia que sempre ha estat un misteri i encara avui dia no se sap que és el que passà o per què va fugir. La desaparició de Christie va aparèixer a la portada de The New York Times i el diari ABC del 8 de desembre de 1926 digué el següent: “¿Estará viviendo alguna de sus novelas? [...] *Mistress Agatha Christie, conocida escritora y autora de novelas e historias de detectives, ha desaparecido y hasta la fecha la Policía la busca inútilmente. Mistress Christie salió en su automóvil de su casa en Sanningdale, en Berkshire, a media tarde y fue vista poco después en Newlands Corner, en Surrey. A la mañana siguiente se encontró el automóvil abandonado en dicho lugar*”.

El 1928 es divorcià del seu marit però conservà el cognom. Es tornà a casar l’any 1930 amb Max Mallowan i continuà amb el seu “negoci”: el crim. Acompanyà el seu segon marit a tots els viatges a l’Iraq i Síria; i arribà a passar llargues temporades allà, el que la inspirà per a diverses novel·les posteriors, com és el cas d’*Assassinat a Mesopotàmia* (1930) o *Mort al Nil* (1936).

Agatha Christie fou també una autora teatral d’èxit. Les dues obres més importants són *La rateta* i *Testimoni de càrrec*. La primera és l’espectacle de més llarga durada al món, no per la seva extensió sinó per número de representacions que se n’han fet. S’ha representat ininterrompudament durant molts anys a Londres i compta ja amb més de 25000 funcions. Va escriure, també, novel·les més sentimentals amb el pseudònim de Mary Westmaccot sense que aquestes tinguessin molt d’èxit.

Agatha Christie ha passat a la història per les seves novel·les de misteri protagonitzades bàsicament pels seus dos grans personatges: Hèrcules Poirot i Miss Marple.

Hèrcules Poirot (doc. 58) és el protagonista de 33 novel·les i 50 relats curts publicats entre 1920 i 1975. La primera aparició va ser en la novel·la *El misteriós cas d’Styles* (1920) i la darrera en l’obra *Teló* (1975), un any abans de la mort de l’autora. Christie va acabar renegant d’aquest personatge, però el públic l’admirava. Així doncs, va continuar escrivint sobre ell i deixà de banda la idea de matar-lo. De tota manera, li arribà l’hora i s’ha convertit en l’únic personatge de ficció en gaudir d’obituari al New York Times. El 6 d’agost de 1975, el diari nord-americà deia el següent: “*Hercule Poirot is dead; famed belgian detective; Hercule Poirot, the detective, dies*” (“Hèrcules Poirot està mort; l’afamat detectiu belga; Hèrcules Poirot, el detectiu, mor”). El capità Arthur Hastings, el “Watson” de Poirot, era el seu amic inseparable i és el narrador de moltes de les seves aventures. El definí de la següent manera: “*Él medía apenas más de cinco pies y cuatro pulgadas, pero se desenvolvía con una gran dignidad. Su cabeza tenía exactamente la forma de un huevo y siempre la ladeaba un poco hacia un lado. Su bigote era muy tieso y militar. Incluso si toda su cara estuviera cubierta, las puntas del bigote y la nariz rosada serían visibles. La pulcritud de su vestimenta era casi increíble; creo que una mota de polvo le habría causado más dolor que una herida de bala. Sin embargo este hombrecito de vestimenta pintoresca había sido en su tiempo uno de los miembros más famosos de la policía belga*”. D’entre totes les

novel·les en les que ha aparegut cal destacar les següents: *L'assassinat de Roger Ackroyd* (1926), *Assassinat a l'Orient Express* (1934), *Cinc porquets* (1942) i *Teló: l'últim cas d'Hèrcules Poirot* (1975).

L'altre gran personatge detectivesc d'Agatha Christie és Miss Marple (doc. 59), també coneguda com a Jane Marple, una senyora gran que viu al poblet de St. Mary Mead. Gràcies al seu coneixement de la naturalesa humana, ha ajudat a resoldre molts casos, fins i tot dels més importants pels inspectors d'Scotland Yard, la policia de Londres. Jane Marple és la protagonista de 13 novel·les i de diversos relats breus; i s'ha convertit en l'arquetip d'investigador-aficionat. Christie la va descriure com una dama soltera i solitària, però optimista i idealista. Observadora i atenta, és una gran amant dels misteris i els enigmes. La seva frase predilecta és: "la gent és igual a tot arreu"; i normalment presumeix d'aquest coneixement singular sobre la naturalesa humana que la caracteritza i que l'ha ajudat a resoldre tants misteris. D'entre totes les novel·les en les que apareix, cal destacar: *Un cadàver a la biblioteca* (1942), *S'anuncia un assassinat* (1950) i *El tren de les 4:50* (1957).

Agatha Christie és sens dubte una de les autores més prolífiques que han existit i de les poques que no ha tingut cap problema a l'hora de publicar essent una dona. De la seva novel·la *Deu negrets* se n'han venut més de cent milions d'exemplars i el *Llibre Guinness dels Rècords* la qualificà com l'autora més venuda de tots els temps. És, a més a més, una de les escriptores més traduïdes; la seva obra ha estat transcrita a aproximadament 103 llengües i sempre amb la seva reconeguda signatura (doc. 60).

9.3. Mencions:

La primera meitat del segle XX va estar marcada també per d'altres autores com Víctor Català, que despuntà en la literatura catalana, i Simone de Beauvoir, que amb els seus escrits donà lloc a tot un exèrcit de dones (i d'homes) que encara avui dia lluiten per la igualtat entre els dos sexes.

9.3.1. Víctor Català: Caterina Albert i Paradís de naixement.

«Que bonica sóc, així! », pensà, mirant-se fixament; i de repent, acostant la bacina als llavis, es besà a si mateixa dins del clotet.», *Solitud*, Víctor Català.

Caterina Albert i Paradís de naixement i Víctor Català (doc. 61) literàriament fou una novel·lista, narradora, dramaturga i poeta catalana. Va néixer en el si d'una família rural i mai abandonà la seva localitat, portant així una vida reclosa. Comença a llegir, a pintar i a escriure com una mera "aficionada", adjectiu que usava de bon grat per definir-se a si mateixa.

La seva obra pertany al corrent del Naturalisme i, en més petita proporció, al Modernisme. Primer de tot conreà la poesia i el teatre. Amb el poema *El llibre nou* es donà a conèixer als Jocs Florals d'Olot l'any 1898. El teatre fou una de les seves passions i els conreà primer en castellà i a partir de 1898, en castellà. Nogensmenys, la seva obra poètica i teatral ha passat a la història de la literatura catalana sense glòria ni pena a diferència de la narrativa, gènere que li ha donat la fama i ha llorjat el seu pseudònim.

La seva prosa exercí una forta influència en la literatura del segle XX i ha estat enfaixada dins del que es coneix com a segon naturalisme i això va fer que la seva influència fou marginada pels nous corrents estètics com el Modernisme i les Avantguardes, que rebutjaven el naturalisme ranci que encara hi

quedava. Tanmateix, aquesta etiqueta hagués estat detestada per la seva autora, ja que ella es definia com a individualista, assegurà no tenir “ni mestres ni apriorismes” i es declarava partidària d’un “eclecticisme desenfrenat”.

La seva obra narrativa es classifica en quatre etapes dividides entre si per períodes llargs de silenci. Les seves dues obres més importants, *Drames rurals* (1902) i *Sol·litud* (1905), pertanyen a la primera etapa, que és la més gloriosa.

Lluny del realisme i el naturalisme d’influència francesa que havia marcat l’obra de Narcís Oller, Caterina Albert creà un món mític dotat de realitat, força i vivesa. Un tret principal de la seva narrativa és l’ambientació de l’obra en un paisatge rural, esquerp i caòtic en el qual l’home, generalment dolent i feble, viu sol i abocat al fatalisme. El que sol presentar en les seves novel·les són casos límits que culminen amb morts violentes i cruels descrites de manera freda i distant, oferint pinzellades d’humor negre per part de l’autora.

En la novel·la *Solitud*, ens apareix el personatge de la Mila, que segueix el seu marit, en Maties, cap el cim de l’alta muntanya, on hi ha l’ermita de Sant Ponç. Ell porta la seva dona enganyada tant per la llunyania i la dificultat d’accedir a l’ermita com per l’ofici d’ermitans que hi duren a terme. L’alta muntanya és un element imprescindible en la narració ja que simbolitza la solitud de la Mila; i el tema sobre el qual gira l’obra és la impotència de la Mila d’establir relacions d’afecte amb els éssers que l’envolten. Altres personatges importants són el del pastor, el nom del qual és Gaietà, “*Un home agradós i servidor. Baixet i primedís, però s’estarrufava la figureta amb un gec ample i curt i unes calces també curtes i folgades de gruixut burell. Una gorra peluda se li menjava mitja cara, i l’altra mitja, neta de pèl, més que afaitada de fresc semblava barbameca de naixença*”; i l’Ànima, que representa tot allò dolent de la natura, la violència i la destrucció. Aquest últim influeix sobre en Maties i el corromp, fa que es torni com ell. Es qui provoca la lluita entre dues forces contràries: pastor-ànima amb la Mila al centre.

S’amagà darrere del pseudònim de Víctor Català, nom que prengué d’un personatge d’una novel·la que estava escrivint, a partir dels Jocs Florals del 1898, quan el jurat s’escandalitzà al conèixer que era una dona qui hi havia darrere de l’escriptura del monòleg *La infanticida*, una obra de temàtica ben punyent. Afortunadament, no es resignà a deixar d’escriure i ho continuà fent-ho amb un nom masculí com tantes altres dones havien fet anteriorment a ella.

9.3.2. Simone de Beauvoir: feminista del “segon sexe”.

“Nadie es más arrogante, violento, agresivo y desdeñoso contra las mujeres que un hombre inseguro de su virilidad”, Simone de Beauvoir.

Quan es parla de feminisme al segle XX, és irremeiable que ens vingui al cap la figura de Simone de Beauvoir (doc. 62). Nogensmenys, no destacà únicament per la seva faceta feminista. Escriptora, filòsofa i defensora dels drets humans i la igualtat, lluità tota la seva vida pels seus ideals tot i les crítiques que va rebre.

Va néixer el 1908 a París en el si d’una família burgesa molt estricta amb la moral cristiana. Essent adolescent, renegà de la seva fe i es declarà atea ja que considerava que la religió era una forma

d'opressió de l'ésser humà. Del seu pare, un advocat que havia volgut ser actor de teatre, heretà l'amor per la literatura.

Cursà els estudis de filosofia a la universitat de la Sorbona i, un cop graduada, conegué Jean Paul Sartre (doc. 63). Amb el filòsof mantingué una relació de parella basada en el respecte i la llibertat, sense considerar el matrimoni, que durà fins la mort d'aquest mateix l'any 1980.

Treballà com a professora fins el 1943, quan una mare la denuncià pels ideals que havia inculcat a la filla d'aquesta, i el 1945 fundà, junt a Sartre i altres intel·lectuals de l'època, la revista *Les Temps Modernes*, que es convertí en un gran referent cultural i polític a França (doc. 64).

El 1949, la seva obra magna, *El segon sexe*, va veure la llum del dia i inicià la seva carrera feminista. Molts grups catòlics la consideraren escandalosa i fins i tot pornogràfica. Tanmateix, les seves idees sobre l'emancipació de la dona, la crítica sobre el paper que complia a casa i la idea de que la maternitat és opressiva i un fre per a la seva independència calaren profundament en grups feministes coetanis i posteriors. Tot i que ella concebia el ser mare com una pedra en el camí cap a la llibertat de les dones, adoptà una nena.

Simone de Beauvoir morí el 1986 deixant oberta una guerra per la igualtat entre homes i dones que, desgraciadament, encara avui dia continua i sembla ser que no hem superat.

10. Segona meitat del segle XX i segle XXI.

La segona meitat del segle XX va ser un lapse de temps més tranquil. Tanmateix, també es van viure moments difícils, com l'assassinat del president nord-americà John F. Kennedy. Altres fets importants són: l' "arribada" de l'home a la lluna, la fi de la dictadura franquista a Espanya o la caiguda del mur de Berlín l'any 1989. La literatura va veure molts fenòmens literaris únics com és el cas de Gabriel García Márquez; i entre les dones cal destacar Patricia Highsmith i Isabel Allende, sent aquesta última encara avui dia un gran fenomen.

Finalment, el segle XXI, segle en el qual ens trobem, ha vist també molts canvis en la literatura. No tots aquests canvis han estat positius. D'una banda, les noves tecnologies han permès l'accés a la literatura a molta gent, però d'una altra banda, hi ha hagut molta literatura de qualitat dubtosa que ha mogut masses i que no ha desenvolupat la intel·lectualitat. En qualsevol cas, sempre hi haurà gent disposada a crear una bona literatura on la reflexió, l'observació i el desenvolupament de la persona hi tingui cabuda més enllà del fet de voler "vendre":

10.1. Patricia Highsmith: la mestra del crim.

"El arte en esencia no tiene nada que ver con la moral, los convencionalismos y los sermones", Patricia Highsmith.

Mary Patricia Plangman, posteriorment coneguda com a Patricia Highsmith (doc. 65), va néixer el 19 de gener de 1921 a Fort Worth, Texas. No conegué el seu pare fins els 12 anys ja que s'havia separat de la seva mare abans que ella naixés. Es traslladà amb la seva mare a Greenwich Village, a Nova York, i durant els seus primers anys, fou educada per la seva àvia materna, Willi Mae. La seva mare es casà amb Stanley Highsmith, de qui Patricia prendria el seu cognom. La relació que ella mantenia amb tots dos era complicada; la pròpia autora ha arribat a explicar que la seva mare va intentar avortar-la bevent aiguarràs. Aquesta relació amb ella d'amor-odi, la inspirà per la redacció de *"The Terrapin"*, relat en el que un jove apunyala la seva mare.

De ben petita ja demostrà el seu gust per la lectura i també per l'escriptura. A més a més, li interessaven temes relacionats amb la culpa, la mentida i el crim, temes que precisament després serien centrals en les seves obres.

El 1942 es graduà al Barnard College, a Nova York, en literatura anglesa, llatí i grec; i el 1943 començà a treballar a l'editorial Fawcett fent sinopsis de còmics. És en aquesta època quan descobreix la seva homosexualitat, tema que apareixerà posteriorment en una de les seves novel·les més polèmiques i que més li costà publicar.

La primera novel·la que va escriure mai va ser publicada; i la primera que publicà fou *Strangers on a train* l'any 1950, amb la qual es faria famosa gràcies a l'adaptació cinematogràfica que es va fer l'any següent a càrrec d'Alfred Hitchcock.

La seva vida va estar marcada per una constant alcoholica i va ser titllada de misantropa. Mai va tenir cap relació sentimental llarga, ni tan sols amb Marijane Meaker, escriptora també. Un cop va arribar a dir: *"La meva imaginació funciona molt millor quan no he de parlar amb la gent"*; i és prou conegut que

preferia la companyia dels seus gats. Ha estat també definida com una dona misògina pels seus *Little tales of misogyny*, una antologia de contes breus i macabres que relaten les desgràcies de diverses dones que es destrueixen a si mateixes o les vides dels altres; i antiamericana pels seus *Tales of natural and unnatural catastrophes*, una mirada a la civilització del moment sense cap remordiment i on es narren les catàstrofes precipitades per la bogeria humana i l'excés en un món embogit.

Donades les seves idees polítiques d'arrel comunista que contrariaven la política majoritària nord-americana, es traslladà l'any 1963 per sempre més a Europa. Residí al Regne Unit, França i morí el 4 de febrer de 1995 a Suïssa.

Tot i que *Strangers on a train* és la seva novel·la més popular i amb la qual fou coronada com la mestra del crim, Highsmith va escriure altres obres que tracten temes completament diferents, com és el cas de *The price of salt*, també coneguda com a *Carol* (1952). Aquesta obra, que té com a tema central la homosexualitat femenina, fou publicada sota el pseudònim de Claire Morgan per recomanació dels editors de l'autora perquè no fos enfaixada com a "escriptora lesbiana". Aquest preferien l'etiqueta de "la reina del misteri" per la seva novel·la *Strangers on a train* que no pas la de "reina de la literatura homosexual". La seva editorial habitual, Harper & Bros, rebutjà el llibre; i ella va haver de buscar una altra editorial més agosarada. L'èxit va ser rotund, tant és així que es van vendre més d'un milió de còpies de l'edició de butxaca en un any. Moltíssimes cartes varen arribar a l'editorial a l'atenció de Claire Morgan i Highsmith en va contestar moltes d'elles, essent impossible respondre-les totes. Va ser aleshores quan s'adonà que el seu relat havia suposat un abans i un després en el tractament de l'amor homosexual en la literatura i així ho expressà en el pròleg de la novel·la.

L'obra fou concebuda el 1948, quan l'autora tenia 27 anys i ja havia finalitzat la seva primera novel·la, *Strangers on a train*. Highsmith es trobava sense diners i començà a treballar en la secció de joguines d'uns grans magatzems de Nova York. Un dia, una elegant dona amb els cabells rossos que duia un gran abric de visó entrà a comprar una nina, deixà un nom i una direcció perquè l'enviessin i marxà. Aquell dia, quan Patricia Highsmith arribà a casa escriví d'una tirada el primer esborrany de *Carol*, que comença precisament amb la trobada entre Therese (*alter ego* de l'autora), una jove escenògrafa que treballa accidentalment com a dependent, i Carol, la sofisticada i elegant dona, recentment divorciada, que entra a comprar una nina per la seva filla i canvia per sempre el rumb de la jove dependent. En els documents 66 i 67 es poden llegir petits fragments del seu pròleg i epíleg de l'edició castellana publicada per l'editorial Anagrama on fa palesa de l'odissea que va ser fer que aquesta novel·la veiés la llum de les llibreries.

Patricia Highsmith no fou només una gran autora del gènere del suspens, sinó que també s'atreu amb altres temes prou moderns o transgressors pel moment que li va tocar viure. Juntament amb Safo de Lesbos, és una de les autores que millor ha tractat l'homosexualitat femenina, posant-hi al voltant una aureola de bellesa, elegància i delicadesa pròpia d'una gran dama de la ploma.

10.2. Isabel Allende: massa comercial?

“Me gustan las personas que tienen que luchar por obtener algo, los que teniéndolo todo en contra salen adelante. Esta es la gente que me fascina. La gente fuerte”, Isabel Allende.

Isabel Allende (doc. 68), tot i ser de nacionalitat xilena, va obtenir posteriorment la nacionalitat nord-americana. Filla d'un diplomàtic xilè que l'inculcà l'amor per les lletres, estudià periodisme i mentre s'iniciava en la escriptura d'obres de teatre i contes infantils, treballà com a redactora i columnista en la premsa escrita i la televisió.

El 1962 es casà amb Miguel Frías, de qui es divorcià el 1987 després d'haver tingut dos fills amb ell: Paula, que morí de porfíria als 28 anys i Nicolás. La mort de la seva filla la conduí a escriure la seva obra *Paula*, novel·la autobiogràfica epistolar que publicà el 1994, dos anys després de la defunció d'aquesta, on relata com foren la seva infantesa i exili fins arribar al moment en què va haver d'abandonar el país. El 1973, després del cop d'estat del militar xilè Pinochet, en el qual morí el seu oncle, president del país en aquell moment, abandonà Xile i es traslladà a Caracas, on encetà la seva carrera literària.

Des de 1988 ha viscut a San Rafael (Califòrnia) i ha estat distingida per l'Acadèmia de les Arts i les Lletres dels Estats Units. Entre d'altres premis i reconeixements, ha rebut també el Premi Hans Christian Andersen de Literatura per les seves qualitats de narradora màgica i el seu talent per encisar els lectors, succeint l'escriptora britànica J. K. Rowling.

La seva gran primera novel·la fou *La casa de los espíritus*, una obra pròxima al “realisme màgic” i publicada el 1982. Aquest relat la consagrà com definitivament com a una de les escriptores hispanoamericanes més importants contemporànies. Aquesta primera narració extensa, que ha arribat a ser comparada amb *Cien años de soledad* de Gabriel García Márquez, es convertí ràpidament en un best-seller, però la veritable projecció mundial la rebé quan es portà al cinema l'any 1993.

Basada en els records de la infància i la joventut d'ella mateixa, *La casa de los espíritus* narra les peripècies de la saga familiar del Trueba al llarg de quatre generacions. Allende recupera les vivències a la vella casa familiar dels seus avis, una mansió on regnava una atmosfera liberal i intel·lectual que despertà la imaginació de l'autora i on inicià el seu gust per la lectura i la narració d'històries. Paral·lelament a les aventures que viuen les dones d'aquest nucli familiar, que són les vertaderes protagonistes del relat, la desenfrenada fantasia i imaginació de l'autora es va enllaçant amb un repàs dels principals esdeveniments polítics de la història més propera de Xile fins els primers moments de la dictadura militar.

Altres obres de l'autora són *Eva Luna* (1987), *El plan infinito* (1991), *Paula* (1994), *Afrodita* (1998), *Hija de la fortuna* (1999), *Retrato en sepia* (2000). Darrerament, el 2014 va publicar la novel·la *El joc de Ripper*, amb la qual s'inicia amb el gènere policíac.

Tanmateix, no tot és bufar i fer ampolles, ja que tot i que és una autora supervendes, que ha venut més de seixanta-cinc milions de còpies de les seves obres, ha estat traduïda a més de trenta-cinc idiomes i és considerada l'escriptora viva més llegida del món en llengua espanyola, no s'ha escapat de rebre

dures crítiques. Ha estat titllada d'escriptora de subliteratura, de literatura comercial i designada com una còpia menor de Gabriel García Márquez. Harold Bloom, un crític literari nord-americà, digué el següent: "Isabel Allende és una escriptora molt dolenta i que només reflecteix un període determinat". La mexicana Elena Poniatowska sentencià que Allende era un "fenomen comercial" i que feia *literatura femenina*; i l'argentina Angélica Gorodischer digué que les novel·les d'Isabel Allende només alimenten estereotips femenins caducs i que no aporten res a nivell de literatura ni de gènere. Roberto Bolaño, un escriptor i poeta xilè, titllà Allende de mera "escribidora", per a ell nomenar-la escriptora era massa. Finalment, Camilo Marks, un escriptor i crític literari també de Xile, escriví el 2011: "Bàsicament, hi ha dues maneres de llegir Isabel Allende. La primera consisteix a escodrinyar els defectes dels seus llibres, exposar-los amb tot luxe de detalls i enviar-la a l'infern amb una inapel·lable, satisfeta, fundada sentència condemnatòria. La segona, parteix de la premissa de que és legítim passar una bona estona llegint les seves narracions, ja que són entretingudes, no costa deixar-se atrapar per elles i posseeixen mèrits que atrauen el públic massiu o a lectors més exigents. Entre ambdós extrems es veu difícil trobar un terme mig: hi ha qui sempre l'odiarà, mentre que d'altres es fascinaran davant de cada nou títol seu".

Com es pot veure, la crítica és molt diversa i, tot i que sí que hi ha escrits sobre el gust (vegeu *Sobre la norma del gust* de David Hume), cadascú tindrà la seva opinió. Abans de crear la pròpia, s'haurà de llegir Isabel Allende, ja que és indiscutible que és una autora prolífica que ha sabut fer-se un lloc en la història de la literatura amb les seves obres.

10.3. Mencions:

Altres fenòmens literaris de la segona meitat del segle XX i del ple segle XXI són Harper Lee, una gran veu literària nord-americana molt crítica amb la situació dels afroamericans, i Alice Munro, una de les poques dones que han rebut el premi Nobel de Literatura.

10.3.1. Harper Lee: dues obres, dos monuments literaris.

"The book to read is not the one that thinks for you but the one which makes you think", Harper Lee.

Harper Lee (doc. 69) ha estat un dels fenòmens literaris nord-americans més importants del segle XX, l'obra de la qual compta exclusivament amb dos relats, ambdós de tirada milionària.

Nascuda a l'estat d'Alabama, deixà inacabats els estudis de dret i el 1949 marxà a Nova York per iniciar la seva carrera literària. És prou coneguda l'amistat que mantingué amb Truman Capote (doc. 70), sobre el qual arribà a dir, suposadament en una autobiografia que ella mai ha autoritzat, que era un psicòpata per creure que les regles que s'aplicaven a tots no eren per a ell. És també coneguda l'ajuda que prestà a Capote a l'hora de documentar-se per la seva novel·la més important, *In cold blood* (1966). Truman Capote va dir en el seu moment que eren molt amics des de petits ja que vivien molt a prop i que, en comptes d'anar al cinema com feien els altres nens i nenes, ells assistien als judicis del pare de Harper. El 1960, Harper Lee publicà el seu primer èxit literari: *To Kill a Mockingbird* (*Matar un rossinyol*). Amb aquesta obra guanyà el premi Pulitzer de l'any següent i ella prengué un gran ressò internacional.

La novel·la, que ha venut més de trenta milions d'exemplars des de la seva publicació, és una història semiautobiogràfica sobre un advocat blanc, Atticus Finch, inspirat en el seu pare, que defensa en un judici a un negre acusat injustament de violar una noia blanca. L'obra és un cant a la igualtat, la justícia i una lluita contra el racisme, ja que la va escriure en el punt àlgid de la segregació racial i en un moment en el qual, en estats com Alabama, el terrorisme contra els negres per part dels blancs era ordre del dia.

Després de l'èxit massiu de la seva primera obra publicada, Harper Lee restà en silenci i dugué una vida anònima. Igual que el seu company de professió J. D. Salinger, mai concedí entrevistes. Això posà en dubte que ella fos la verdadera autora de la novel·la i conduí a especulacions (falses) que deien que el vertader autor era Truman Capote. Tothom es preguntava que com podia ser que una persona amb aquell talent no continués escrivint. Tanmateix, el 2007 tornà a aparèixer al món quan rebé la "Medalla Presidencial de la Llibertat" de mans del president George W. Bush.

Al 2015 es publicà la seqüela de *To Kill a Mockingbird: Go, Set a Watchman (Vés i aposta un sentinella)*. La seva publicació causà certa polèmica ja que l'autora havia assegurat que no publicaria res més. Aquesta obra causà, també, una controvèrsia considerable ja que ens presenta el mateix personatge que a *Matar un rossinyol*, Atticus Finch, però amb un canvi important; i és que el presenta com una persona molt racista, cosa que no quadra amb l'avocat de la primera obra. En qualsevol cas, aquesta segona novel·la havia estat redactada abans que l'altra i s'ambienta uns vint anys després de la situació narrada al primer llibre. El manuscrit va estar perdut durant molt de temps i fou trobat al 2014 per l'advocada de Lee, essent publicat tal i com fou descobert, sense cap revisió i amb una primera tirada de dos milions de còpies.

L'autora morí el 19 de febrer de 2016 amb vuitanta-nou anys a sobre a la residència "The Meadows" de la seva ciutat natal Monroeville (Maycomb a les seves novel·les) a l'estat d'Alabama deixant un llegat literari escàs però de gran qualitat.

10.3.2. Alice Munro: "la Chéjov canadenca".

"Me educaron para creer que lo peor que podía hacer era llamar la atención sobre mí, o pensar que era inteligente o brillante", Alice Munro.

Alice Ann Munro (doc. 71) és una narradora canadenca que ha destacat en la literatura pels seus contes i és avui dia una de les veus femenines més importants en llengua anglesa.

Visqué des de petita en una granja a l'oest de la província d'Ontario i molt de jove conegué James Munro a la Universitat de Western Ontario, on treballava per pagar-se els seus estudis. Un cop casada, el matrimoni s'instal·là a Vancouver i ella amb vint-i-un anys tingué la seva primera filla, a la qual seguiren dues més. A Victoria regentà una llibreria amb el seu marit i després de vint-i-un anys de matrimoni, es divorcià d'ell, instal·lant-se de nou a l'antiga universitat en qualitat d'escriptora-resident. Al 1976 es tornà a casar i començà decididament la seva carrera com a escriptora consolidada.

Tot i que va començar a publicar als anys seixanta i als setanta va ser una dècada molt prolífica, la fama li arribà al segle XXI amb reculls de contes com *Odi, amistat, festeig, amor, matrimoni* (2001) o

Escapada (2004). Aquestes obres serviren per recuperar la seva obra precedent, encara que ja era prou coneguda per uns pocs. Els seus relats breus se centren en les relacions humanes analitzades a través de l'òcul de la vida quotidiana, i és això més la alta qualitat dels seus escrits el que ha fet que hagi estat batejada com "la Chéjov canadenca".

Amb la publicació del seu llibre *La vista des de Castle Rock* al 2006, digué que posava fi a la seva carrera perquè escriure ja era un treball dur per a ella. Però després de dur durant sis mesos una vida de "senyora normal", segons ella, tornà a escriure per publicar, fins avui dia, dues obres més.

En algunes ocasions ha fet declaracions a la premsa sobre el seu treball literari com les següents, extretes d'un article de *La Vanguardia* actualitzat el 10/10/2013:

- *"Cuando dije lo de abandonar sinceramente lo creía. El trabajo me estaba resultando demasiado duro y pensé que me había llegado la hora de llevar la vida de una señora normal. ¡Y lo hice! Por unos seis meses. Salí a almorzar con amigas, me dediqué a la jardinería, a la caridad. Fue horrible. Después me di cuenta de que ya no sirvo para una vida normal: he escrito tantos años que no sé hacer nada más".*
- *"Los bebés finalmente dormían la siesta, quisieran o no, y entonces yo me ponía a escribir. No estaba pensando en ellos. Estaba pensando en mí. Quizá habrían sido más felices si yo les hubiese dedicado más tiempo y menos a mi literatura, no lo sé. Pero para mí no era una opción, sentía que tenía que luchar por ese espacio propio donde no era ni mujer ni madre. Hoy todavía me escapo al mismo sillón donde desarrollo mi vida espiritual. Pero, claro, ya no soy joven. Un tema duro para artistas y escritores es que los poderes intelectuales o creativos se debilitan. ¿Qué hace uno entonces si no escribe? Yo no pude encontrar la respuesta".*

Finalment, després d'haver estat durant molt temps una candidata per rebre el premi Nobel de Literatura, el rebé el 2013 amb el següent pretext de ser la "mestra del conte curt contemporani". Alice Munro: una veu que encara ens podria sorprendre amb més relats i una veu que (ben) segur passarà a formar part de la llista de les millors escriptores de tots els temps.

11. Entrevista a una escriptora actual: Maria Mercè Cuartiella.

Maria Mercè Cuartiella (Barcelona, 1964) és una escriptora i dramaturga catalana resident a Figueres. Llicenciada en filologia per la Universitat de Barcelona, ha desenvolupat la seva tasca professional en el camp de la gestió cultural, l'àmbit editorial i la creació literària. Amb la seva peça teatral *Enterra'm a Pekín*, que fou estrenada a Barcelona l'any 2007, va guanyar el I Premi Carlota de Mena. Ha guanyat també altres premis molt importants, com el Premi Llibreter de narrativa 2012 amb la seva novel·la *Germans, gairebé bessons* i el Mercè Rodoreda de contes i narracions 2014 amb l'obra *Gent que tu coneixes*. *L'afar marsellès* (2014) és també una novel·la de l'autora. En la següent entrevista Maria Mercè Cuartiella ens explica la seva experiència i trajectòria com a escriptora, el seu procés creatiu i el seu punt de vista envers la dona i la literatura, entre d'altres temes.

- **Què va ser el que va portar Maria Mercè Cuartiella a escriure?**

Per a mi l'escriptura és, en primer lloc, necessitat d'expressar-me i, en segon, comunicació. Sempre que començo una novel·la o un relat és perquè vull parlar d'alguna cosa, perquè vull reflexionar-hi. Sovint escriure sobre un determinat tema m'obliga a plantejar-me tot un seguit de qüestions que m'ajuden a entendre millor el món.

- **A quina edat començà a escriure?**

La primera història que vaig escriure amb voluntat literària va ser als 8 anys. Érem de vacances a Blanes i vaig demanar al meu pare que em comprés una llibreta i un llapis perquè tenia ganes d'escriure una aventura sobre un pescador que es perdia al mar.

- **Com es definiria vostè amb tres (o més) mots?**

Definir-se com a escriptora –que suposo que és el que t'interessa- no és fàcil, atès que la consciència d'un mateix sempre és enganyosa. Si hagués de fer servir tres mots diria que, escrivint, sóc seriosa, apassionada i exigent.

- **Què és el que l'interessa, literàriament parlant, com a lectora? I com a escriptora?**

Com a lectora m'interessen bàsicament dues coses: d'una banda, sentir-me identificada amb allò que llegeixo i, de l'altra, que el text em plantegi punts de vista en els quals no havia pensat. Aquesta doble vessant, d'empatia per una banda i de descobriment per l'altre és el que fa emocionant la lectura, des del meu punt de vista. Com a escriptora em sentiria satisfeta si els meus lectors trobessin això en els meus llibres.

- **Quin és el gènere que més consumeix?**

Malgrat també llegeixo teatre, el que més m'agrada és la novel·la i el conte curt.

- **Vostè, a part de narrativa, ha escrit també obres de teatre. Federico García Lorca definí el teatre de la següent manera: “El teatro es poesía que se sale del libro para hacerse humana”; i Arthur Miller afirmà que “El teatre no pot desaparèixer perquè és l’únic art en el qual la humanitat s’enfronta a sí mateixa”. Com definiria vostè el teatre?**

El teatre té una característica que sempre em sorprèn i em meravella: la capacitat d’evocació del diàleg. En el teatre no hi ha descripcions dels espais o els ambients ni narrador que ens posi en antecedents sobre com són els protagonistes. Tot el que sabem ens ho expliquen els personatges a través del diàleg i aquestes paraules que semblen dites de manera casual i quotidiana són capaces d’evocar tot un món, d’explicar-nos tota una història, de commoure’ns i fer-nos reflexionar. Trobo que això és una cosa única.

- **Tenen tots els seus personatges una part de vostè? Com els elabora?**

Sovint em pregunten si el que escric és autobiogràfic. Jo sempre dic que tot és autobiogràfic i res és autobiogràfic. Pel que fa als arguments, tot és inventat; pel que fa al que els personatges senten, és evident que he de poar de la meva pròpia experiència personal. Si un personatge està trist, enfadat o feliç he de recórrer, per força, a quan jo he experimentat aquests sentiments per poder crear una ficció versemblant.

No desenvolupo, normalment, els personatges a priori. Sempre parteixo d’un primer tret de caràcter i tinc una idea general de com seran –tímids, decidits, pusil·lànimes, pacients, apocats...- però prefereixo que les decisions que prenen segons les situacions que els hi creo els caracteritzin, de manera que el personatge es va formant a mesura que l’acció avança. No és estrany, per tant, que, un cop acabada la novel·la, hagi de modificar alguns passatges i ajustar el caràcter dels personatges, perquè algú que em pensava que seria d’una manera determinada acaba actuant, dut per la pròpia tensió de la novel·la, d’una manera diferent a com ho tenia previst.

- **Quina és la seva font d’inspiració?**

M’inspiro en la realitat. Sovint sento converses o presencio situacions que penso que serien un bon desencadenant per a una novel·la o un relat. El mateix em passa amb els personatges, hi ha determinades actituds que incorporo als meus protagonistes perquè les trobo suggerents o perquè em són útils a l’hora de crear-los.

- **Hi ha algun tema en concret sobre el qual li agradaria escriure en un futur?**

Mai no escullo els temes a priori, o sigui que no en tinc cap sobre el que vulgui escriure i encara no ho hagi fet. Escric sobre temes diferents a mesura que se’m presenten, però sempre relacionats amb les relacions humanes, que és el que m’interessa més.

- **Què cal per a publicar un llibre?**

El primer que cal és escriure una obra. Sembla una obvietat, però molta gent comença a escriure, per exemple, una novel·la, i no l'acaba, o la deixa sense polir per falta de disciplina. Cal constància i treball per aconseguir un manuscrit amb uns mínims de qualitat. També cal estar segur de la feina feta i una mica de sort per convèncer un editor que l'obra que li presentem és interessant.

- **Què és imprescindible per a ser escriptor/a?**

El treball i la constància són vitals, escriure cada dia, escriure i reescriure tan com calgui fins que el resultat sigui prou bo. Per això és imprescindible tenir alguna cosa personal a dir. Es pot escriure sobre qualsevol cosa, però si no hem reflexionat a fons sobre allò que escrivim, a la nostra obra li faltarà ànima.

- **Escriu a mà o a ordinador?**

Quan era més jove i els ordinadors no existien, escrivia a mà. Ara ho faig a l'ordinador, que és molt més còmode a l'hora de fer modificacions i de guardar totes les versions del text.

- **Quin és el seu lloc preferit per a escriure?**

No tinc despatx, o sigui que acostumo a escriure a la taula del menjador, que és gran, sòlida i còmoda, normalment quan no hi ha ningú a casa o quan els altres membres de la família també estan treballant en els seus assumptes.

- **Té algun ritual o mania abans, durant o després del procés creatiu?**

No sóc gaire maniàtica, o sigui que no tinc cap ritual imprescindible a l'hora d'escriure.

- **Podria viure o viu del que escriu?**

No. La inversió de temps en escriure una novel·la és molt gran i els beneficis que aquesta dona no són excessius. Vull dir que si tardes dos anys en escriure una novel·la, per poder viure d'escriure hauries de guanyar, amb l'obra, l'equivalent al sou de dos anys. Això és impossible gairebé en tots els casos. Només els escriptors supervendes i traduïts a molts idiomes poden viure de l'escriptura.

Gent que tu coneixes, Proa Edicions, 2015, Premi Mercè Rodoreda 2014

- En el conte *Jo vaig veure morir l'Amàlia* apareix el tema de la maternitat i el viure una experiència terrible i trista. Què és per a vostè la maternitat? Ha viscut alguna situació tant dura com la que es relata al conte?

No he viscut mai una experiència d'aquestes característiques, afortunadament, tot i que en el llibre hi ha molt de la meva experiència com a mare. Jo també he estat una mare jove (ara els meus fills ja tenen 21 i 18 anys) i també m'he angoixat quan els he enviat d'excursió. Aquesta és una experiència molt comuna a gairebé totes les mares que han llegit el conte. La maternitat és una de les experiències més potents de la vida i el fruit d'aquesta experiència, els fills, són alhora font d'alegria i una enorme responsabilitat. En el relat volia parlar de com, de vegades, pressentim una desgràcia però equivoquem el sentit. La protagonista està angoixada perquè creu que alguna cosa dolenta pot passar el dia de l'excursió, però pensa que el seu fill serà la víctima d'aquest mal presagi; no se li acut que la desgràcia pot recaure en algú altre.

- El conte *Sabates vintage* finalitza amb el possible xantatge que fa el cambrer a en Jofre per tal d'aconseguir fer les fotos per a un catàleg. Com veu vostè aquest mecanisme per aconseguir algunes coses en la vida? Cal aclarir que molta gent l'utilitza o tira de contactes per aconseguir, per exemple, un lloc de feina concret.

En aquest conte, el personatge d'en Jofre pretén reviuere un antic afer amorós amb l'esquer d'una feina ben pagada; en certa manera vol impressionar la Berta oferint-li una cosa material, que sigui l'encarregada d'il·lustrar el catàleg. El desenllaç final ens porta al caçador caçat, ja que el cambrer utilitza la mateixa estratagema per ser contractat (farà de fotògraf a canvi de no dir res).

El narrador no jutja aquest comportament, només el mostra, i juga amb el lector, que ha notat que el cambrer voltava tota l'estona per allà sense saber que estava reunint informació per a un possible xantatge. Com a autora, no m'interessa valorar el comportament del personatge, sinó ensenyar-lo. Cada lector traurà les conclusions que consideri oportunes.

- En el conte *La Conxita i la senyora Concepció*, apareix el personatge de la Concepció, una dona supeditada a l'home sobretot econòmicament però amb una astúcia que li permet deslliurar-se mitjanament d'aquest llast. Quin va ser el seu propòsit a l'hora de crear un personatge amb aquestes característiques?

En aquest conte, més enllà de l'anècdota argumental amb la qual moltes lectores (en femení) s'han sentit identificades –les feines de la llar no són sovint prou valorades per aquells membres de la família que no les fan-, volia parlar també de la identitat. La Sra. Concepció es comporta d'una manera determinada quan és ella mateixa i d'una altra diferent quan és la Conxita. De vegades, allò que s'espera de nosaltres ens encotilla i no ens permet actuar en llibertat, però quan juguem a ser una altra persona som capaços de seguir millor els nostres impulsos.

- En el mateix conte esmentat en la pregunta anterior, vostè crea uns personatges que donen molta importància a les aparences. És vostè també del parer que vivim en la societat de les aparences i que l'únic que ens preocupa és mostrar el que tenim i el que fem?

Malgrat no ens agradi gaire, la nostra relació amb el món és econòmica. Vivim en un cert lloc, tenim unes certes aficions o gustos, un determinat entorn social que està molt condicionat per el nostre poder adquisitiu. Hi ha persones que necessiten ser ben considerats pels altres per sentir-se realitzats i per a aquestes persones les aparences són vitals. La qüestió és, en aquests casos, no només tenir, sinó que els altres sàpiguen que tenim. No tothom té prou caràcter per suportar que els altres no el considerin bé i, en el cas del relat, el Sr. Damià necessita que els altres tinguin d'ell una bona opinió.

- El conte *Taj Mahal* gira entorn l'expressió "ull per ull". És vostè del parer que em de retornar tot el que ens facin o més bé cal perdonar i intentar oblidar?

En aquest relat, el personatge necessita restablir una mena d'equilibri còsmic. Creu que no obtindrà la pau si no castiga el responsable de la seva tragèdia. És una possible manera de reaccionar. És fàcil empatitzar amb ell, malgrat no actuï correctament, perquè ens podem posar en la seva pell, imaginar que ens passa a nosaltres. Com reaccionariem? Entenem el que fa com a individu però, és tolerable com a societat? Com et deia abans, com a autora no jutjo els personatges, sinó que mostro el ventall possible de reaccions humanes. Al conte *Sempre em tindrà al seu costat* la situació és semblant, però la resposta molt menys violenta. Són dues maneres diferents de reaccionar.

- En el conte *Bar Oslo*, apareix el personatge d'una dona de quaranta-set anys que té dubtes i incerteses envers un afer que el cambrer troba en la llibreta de la bossa que ha oblidat al bar. És cert que l'experiència fa que les persones no dubtem a l'hora de decidir les coses o sempre hi ha dubtes per resoldre?

Les seguretats i les certeses no existeixen. Davant d'una decisió podem dubtar amb 18 o amb 50 anys. És cert que l'edat ens aporta experiència, serenitat i, de vegades, lucidesa, però també ens resta entusiasme i il·lusió. Prendre decisions sempre és difícil i sovint tenim por d'equivocar-nos. Fer-nos grans no ens blinda a la incertesa.

- Pel que fa al conte *Sempre em tindrà al seu costat*, vostè creu que quan la justícia no arregla res ens l'hem de prendre pel nostre compte?

Aquest conte va més enllà de prendre's la justícia pel nostre compte. El personatge no pot suportar que el culpable oblidí la víctima, perquè ella no la podrà oblidar mai. La vida d'aquesta dona perd sentit en perdre el fill i decideix consagrar-se a recordar al culpable que ho és. Necessita que recordi, perquè aquesta persona que ha mort és el que donava sentit a la seva vida. Per l'amo de la fàbrica, tot ha estat un desgraciat accident; ella, en

canvi, ha perdut la raó de viure i no pot tolerar que el culpable no ho entengui. És el recurs que té per fer comprendre a l'altre el seu dolor.

- Quin personatge és al que li guarda més estima de tots els que apareixen en les seves obres?

És difícil escollir un personatge preferit. Personalment, li tinc molta simpatia al personatge de la Sònia, de *L'afer marsellès*, que és una persona forta i poc convencional, algú que té un sentit propi de la moralitat i que no té gaire en compte el que els altres pensen d'ella. És una dona que no s'arronsa davant de les coses que surten malament i que ajuda els que estima, especialment la seva germana, de caràcter més dèbil.

- Com construeix els personatges de les seves novel·les i contes?

Sovint em fixo amb la gent que tinc al voltant. Mai cap personatge no és la transposició d'una persona en concret, però moltes vegades els protagonistes de les meves ficcions estan integrats per diversos matisos observats aquí i allà.

- Ha estat sempre lliure per a publicar i escriure el que li plagui? O, per contra, ha tingut algun problema?

Sempre he escrit el que m'ha vingut de gust. Mai no m'he sentit condicionada per la necessitat de publicar. Això comporta, naturalment, uns riscos: tu escrius el que vols i potser no agrada a cap editor i, en conseqüència, el teu manuscrit no veu la llum, o si es publica, no agrada a gaire gent. Però jo escric per expressar-me abans que res, i per això no em puc sentir condicionada per cap paràmetre.

- Ha estat criticada algun cop, tant positivament com negativament, pel que escriu?

Sí. Les meves novel·les i relats han tingut de tot, bones i males crítiques, i això és una cosa a la que tot escriptor està exposat. La clau està en el fet de sentir-se orgullós de la pròpia obra: si nosaltres estem satisfets del que hem fet, no ens han d'importar les crítiques (ni les bones, que ens afalaguen, ni les dolentes, que ens molesten). Hem de tenir present que tota crítica, per autoritzada que sigui, és només la opinió d'un lector.

- Què va sentir al guanyar el Premi Llibreter 2012 i el Mercè Rodoreda 2014, respectivament?

El Premi Llibreter va ser per a mi tota una sorpresa. És un premi al qual tu no et presentes, sinó que la teva obra es escollida pels llibreters entre els volums publicats durant l'any. Estava més aviat acostumada a que les meves novel·les passessin una mica desapercebudes i guanyar un premi tan important sent una escriptora poc coneguda em va fer molt feliç.

El Premi Rodoreda va ser diferent, perquè hi vaig presentar el manuscrit i, per tant, hi havia la possibilitat de guanyar. Em va fer també molta il·lusió perquè és un dels premis més importants en el gènere de conte, i el reconeixement del jurat em va satisfer molt.

- Com se li va ocórrer i per què va decidir presentar-se al Premi Mercè Rodoreda de contes i narracions?

Després d'acabar *L'afer marsellès* tenia ganes d'escriure alguna cosa diferent i vaig començar amb els contes. En vaig escriure uns quants que em va agradar com van quedar i en vaig polir d'altres que ja tenia escrits. Sense adonar-me'n, em vaig trobar amb un recull que em feia molt el pes i que vaig pensar que podia tenir alguna oportunitat, per això m'hi vaig presentar.

- Gairebé fins la segona meitat del segle XX i ben entrat el segle XXI, la dona en general no ha pogut fer-se un bon lloc en el món de la literatura, la pintura o l'escultura. Virginia Woolf, en el seu assaig *Una cambra pròpia*, diu que això es deu a que l'home, des dels inicis, ha volgut preservar la seva superioritat mitjançant la de la dona. Hi està d'acord? Creu que tota aquesta desigualtat ve donada per la por irracional de l'home de que la dona sigui millor que ell? Creu que hi poden haver altre motius?

La posició de la dona, encara avui dia, és molt feble. Si ens fixem en el nombre de dones en els cercles de poder econòmic, empresarial, científic, artístic o literari, veiem que sempre és inferior al dels homes. No sé si és ben bé per por a que la dona sigui millor, més aviat ho atribueixo al fet que la dona és tinguda menys en compte en tots els aspectes. Els homes tenen més visibilitat i això és una cosa que es retroalimenta. En qualsevol cercle, integrat més per homes que per dones, quan cal pensar en un expert per algun projecte, sempre ve al cap primer el nom d'un home que el d'una dona; això obliga les dones a fer un esforç suplementari per estar presents. El Premi Sant Jordi, per exemple no el guanya una dona des de fa 13 anys i només l'han guanyat 8 escriptores i, en canvi, s'ha guardonat a 47 escriptors. Tenint en compte que hi ha moltes dones escriptores i de qualitat dins la literatura catalana, em sembla una dada bastant significativa.

- Woolf, en aquest mateix assaig, assenyala els trastorns psicològics que pot patir una dona al no poder-se expressar i crear art lliurement com podria ser escrivint literatura. Indica que algunes fins i tot podrien arribar al suïcidi. Què sentiria vostè si ara mateix li prohibissin escriure pel mer fet d'ésser dona?

Em semblaria intolerant que em prohibissin qualsevol cosa pel fet de ser dona. En el cas d'escriure, em podrien prohibir publicar, però no pas escriure, que és un acte individual i lliure que no necessita el permís de ningú.

- Woolf també fa un petit incís en un aspecte que li sorprèn. Diu que la majoria dels llibres estan escrits pels homes i que la literatura està dominada per aquests mateixos. El que li sorprèn és que molts dels grans personatges literaris són dones, però dones amb

caràcter i personalitat, molt diferents a les dones de la societat real, en la qual es troben supeditades a l'home. Què hi pensa al respecte?

És veritat que molts personatges femenins estan escrits per homes i també és cert que alguns no saben representar les dones reals, però d'altres sí que ho fan molt bé. No penso que un home que escriu, si té talent, no pugui crear un bon personatge femení. El poder creatiu no ve marcat pel nostre gènere i igual que una escriptora pot crear un protagonista masculí potent, un escriptor pot crear un personatge femení convincent.

- La clau d'aquest assaig de Virginia Woolf és que la dona per a poder escriure i expressar-se lliurement ha de disposar d'una cambra pròpia, tal i com indica l'autora al títol, una independència econòmica i llibertat intel·lectual. Afegiria algun element més?

Virginia Woolf va viure una època on la condició femenina tenia molt més camí a fer per reivindicar-se; afortunadament les dones, actualment, estem una mica millor. No obstant això, té tota la raó en proclamar que cal independència econòmica i llibertat intel·lectual per escriure. No sé si hi afegiria res més, però aquestes dues premisses em semblen esplèndides per començar.

- Moltes escriptores de la literatura universal poden ser considerades "rebels" pel fet d'imposar-se a la societat masclista en la qual, malauradament, els va tocar viure i així escriure d'amagatotis. Alguns exemples poden ser les germanes Brontë o Jane Austen, que amagaven els manuscrits entre sacs de patates o escrivien sobre la capsa del piano per si entrava algú posar-se a tocar immediatament per a no ser enxampades. D'altres es van posar noms masculins per assaborir aquesta llibertat que semblava que només era pels homes. Els exemples més importants són George Eliot, Víctor Català i George Sand. Si hagués viscut en les èpoques d'aquests personatges, vostè hagués actuat com elles? Se li acut alguna altra tècnica per a poder escriure en una societat en la qual no li hagués estat permès?

Admiro aquestes dones pel seu desig irrenunciable a escriure i per la voluntat que van demostrar fent-ho contra tot i contra tothom. No sé si se m'hagués acudit alguna altra estratagema, però sí que crec que, com elles, no hagués pogut renunciar a l'escriptura.

- Què és el primer que li ve al cap quan escolta "literatura femenina"? I "literatura d'autoria femenina"?

És un qualificatiu que detesto. La literatura és literatura, i les etiquetes la menystenen. No és fa diferències entre literatura escrita per autors joves i autors vells o per autors rics i autors pobres, no entenc perquè s'ha de distingir entre literatura escrita per homes i per dones.

- Creu que la dona actualment gaudeix d'igualtat envers l'home en el món literari?

Encara que aparentment és així, perquè vivim en un món modern i en teoria amb igualtat de gèneres, em sembla que encara hi ha camí per recórrer. El fet de ser home és encara un valor, també en el món literari. Abans he parlat del Premi Sant Jordi, em segueix

semblant un bon exemple. El Premi més important de les lletres catalanes té una ràtio de 8 a 47.

- Dins de la seva carrera com a escriptora, ha experimentat algun tipus de discriminació o desigualtat pel simple fet de ser dona o en coneix algú que n'hagi patit?

He de dir que jo no sóc conscient d'haver-la patida mai directament. Tampoc puc aportar cap cas d'algú que conegui, perquè la discriminació és més subtil que una acció directe, que seria evident i denunciabile. Es tracta més d'una qüestió d'atmosfera: en teoria tots som iguals però hi ha més reconeixement, en general, per als escriptors que per a les escriptores. Per no tornar a parlar del Sant Jordi, podem dir que el Premi Ramon Llull l'han guanyat 10 escriptores i 26 escriptors. És evident que la balança dels reconeixements s'inclina cap al gènere masculí.

- Em podria esmentar les autores que vostè considera com a les més brillants de tots els temps? Poden ser de qualsevol època, nacionalitat, llengua,...

Aquesta és una pregunta difícil, perquè segur que me'n deixo alguna, però puc parlar de les que m'agraden: Sylvia Plath, Alice Munro, Mercè Rodoreda, Carmen Laforet...

- Quin és el llibre escrit per una dona que més ha gaudit?

Potser el que més m'ha impressionat és *La campana de vidre* on Sylvia Plath explica la seva experiència vital.

- Està d'acord amb les següents oracions?: "La literatura és un arma magnífica per a criticar aquells aspectes de la societat que ens agradaria canviar" i "La literatura hauria de ser un dels elements principals en la formació d'una persona". És a dir, creu en la literatura com a font de crítica i d'ensenyament? Sí? No? Per què?

Evidentment que sí. La literatura ens obre la ment i ens proporciona moltes informacions que ignoràvem i, al mateix temps, ens aporta punts de vista que no ens havíem plantejat. En aquest sentit, ens complementa, perquè ens permet veure la realitat des d'una òptica més completa, variada i multiforme.

De tota manera, per aprendre dels llibres cal tenir-hi una certa disposició. Hi ha qui té la ment tan tancada que no aprendrà res per molt que llegeixi.

- Em pot fer una predicció o valoració personal sobre com creu que serà el futur de la literatura?

No ho sé, ni em preocupa massa. Penso que mentre els autors seguim escrivint aquelles històries que ens interpel·len i sobre les quals tenim alguna cosa personal a dir, mentre hi hagi persones que estiguem disposades a llegir les històries dels altres amb interès i esperit obert, la literatura gaudirà d'una bona salut.

- **Finalment, quins consells donaria a un/a escriptor/a que vol iniciar-se en el món de la literatura?**

Li diria que escrivís només d'allò que l'inquieta, l'interessa, el neguiteja, sobre allò que vol reflexionar. Que no escrigui sobre un tema perquè està de moda o perquè queda bé, perquè els llibres necessiten una implicació personal del seu autor. Li diria que fos constant, que reescrivís el text tantes vegades com fos necessari, que no parés fins a obtenir una obra que pensés que li encantaria llegir si l'hagués escrit algú altre. Li diria també que perseverés, que el camí és llarg i ardu, que és difícil publicar i que no sempre s'aconsegueix però que no ha de defallir.

Li diria, en fi, que s'ho passés bé, i que només seguís escrivint mentre aquesta activitat el faci feliç.

12. Conclusió.

Aquest treball és molt injust. Injust perquè hi ha moltes grans autores que no hi apareixen, però bé, és impossible parlar-ne de totes. En qualsevol cas, considero que és un bon panòptic sobre la literatura d'autoria femenina i ofereix una àmplia visió sobre les grans autores del món occidental. A través d'elles podem conèixer les seves obres i el que les portà a escriure-les; podem conèixer les penúries i misèries que moltes d'elles van haver de passar per poder escriure i publicar. Centenars de pseudònims masculins que van amagar grans dones al darrere i sobre els quals es dipositaren moltes il·lusions i esforços. Aquest treball és una exemplificació d'un llarg recorregut en cerca de la llibertat d'expressió i la intel·lectualitat. Un gran exemple de com s'ha de lluitar pel que un realment vol i estima, independentment del que dictin els altres i la societat en general. Un magnífic exemple de com la resignació no és una opció.

No hi ha cap dubte que Virginia Woolf dóna just a la fusta en el seu assaig *Una cambra pròpia*. Al llarg de tot el treball es pot observar la necessitat d'un espai personal on escriure, la necessitat d'una independència econòmica que ho permeti i la llibertat intel·lectual que permeti donar a conèixer tot aquest material. Totes les autores del treball anhelaven aquests elements i tan sols les que formen part de la darrerria del segle XX i principis del XXI van poder gaudir-ne.

Realment crec que he acomplert l'objectiu que tenia abans d'iniciar el treball. Perquè més enllà d'un Treball de Recerca, he aconseguit plasmar la lluita incessant de diferents generacions de dones. He aconseguit, també, honorar les seves personalitats i el que van arribar a fer; dignificar un treball que en vida va ser menystingut per molts.

Jo les aplaudeixo per haver estat "filles de Lilith" i haver desobeït la societat que els va tocar viure; aplaudeixo el valor que totes elles varen tenir i l'esma que van posar en els seus escrits i en lluitar pel que consideraven just i correcte; i agraeixo el regal que van fer a la literatura amb les seves obres magnífiques i dignes d'estudi i elogi.

Sota el meu punt de vista, és imperdonable el fet que moltes dones no poguessin accedir a l'educació i a escriure amb llibertat. Estic completament segur que ens hem perdut obres sobergues i estupendes per culpa d'una societat patriarcal que ha imperat durant segles i que no ha afavorit per res del món ni la literatura ni cap altre àmbit cultural. Aquesta és una reflexió que tothom hauria de fer. Dels errors se n'aprèn i cal no repetir-los. Per tant, hem d'acabar definitivament amb la desigualtat entre homes i dones, perquè encara que hi ha hagut i n'hi ha actualment moltes autores, el reconeixement és sempre superior en els homes.

Amb aquesta reflexió vull posar punt i final a aquest treball. Tot i que el camí cap a la igualtat està molt avançat, confio en que aquest últim tram es recorri en pocs anys i no hi hagi la temptació de tornar a caure en els paranys de la superioritat masculina. Confio en un món ple d'obres literàries signades tan per homes com per dones i que, per suposat, siguin valorades sense condicionants de gènere. Confio en un món on hi hagi una nova Jane Austen igualada al nivell de Lev Tolstoi i en el qual ambdós puguin gaudir de les mateixes oportunitats.

13. Bibliografia.

- Austen, Jane, *Lady Susan/Los Watson*, Alba Editorial, Barcelona, 2015.
- Austen, Jane, *Orgullo y prejuicio*, Edimat Libros, Madrid, 2012.
- Austen, Jane, *Persuasión*, Ed. Cátedra, Madrid, 2003.
- Bogin, Magda, *Les trobairitz. Poetes occitanes del segle XII*, Horsori Editorial, Barcelona, 2006.
- Bornay, Erika, *Las hijas de Lilith*, Ed. Cátedra, Madrid, 1990.
- Brontë, Anne, *Agnes Grey*, Ed. Cátedra, Madrid, 2010.
- Brontë, Charlotte, *Jane Eyre*, Ed. Cátedra, Madrid, 1996.
- Brontë, Emily, *Cims borrascosos*, Edicions 62 labutxaca, Barcelona, 2015.
- Català, Víctor, *Solitud*, Edicions 62, Barcelona, 2014.
- Christie, Agatha, *El tren de las 4:50*, RBA Libros, Barcelona, 2007.
- Cuartiella, Maria Mercè, *Germans, gairebé bessons*, Brau edicions, 2012.
- Cuartiella, Maria Mercè, *Gent que tu coneixes*, Edicions Proa, Barcelona, 2015.
- Dickinson, Emily, *Cartas*, Lumen, Barcelona, 2009.
- Dickinson, Emily, *Poemas*, Tusquets Editores, Barcelona, 2015.
- De França, Maria, *Lais*, Quaderns Crema, Barcelona, 1991.
- Eliot, George, *Middlemarch*, Ed. Cátedra, Madrid, 1993.
- Gardiner, Juliet, *El Mundo Interior. La hermanas Brontë en Haworth. Su vida en cartas, diarios y otros escritos*, Paidós Ibérica, Barcelona, 1992.
- Gérin, Winifred, *Emily Brontë*, Ediciones Atalanta, Girona, 2008.
- Highsmith, Patricia, *Carol*, Editorial Anagrama, Barcelona, 2016.
- De Lafayette, Madame, *La princesa de Clèves*, Mondadori, Barcelona, 2010.
- Sánchez Ortiz de Urbina, Ricardo, *Safo y sus discípulas*, Ediciones del Oriente y del Mediterráneo, Madrid, 2009.
- Santa Teresa de Jesús, *Libro de la vida*, Ed. Cátedra, Madrid, 1990.
- Shelley, Mary W., *Frankenstein o El moderno Prometeo*, Ed. Cátedra, Madrid, 2014.
- Staël, Madame de, *Corinne o Italia*, Ed. Funambulista, Madrid, 2011.
- Woolf, Virginia, *Dones i literatura*, Columna, Barcelona, 1999.

Woolf, Virginia, *La señora Dalloway*, Ed. Cátedra, Madrid, 2011.

Woolf, Virginia, *Una habitación propia*, Seix Barral, Barcelona, 2016.

14. Webgrafia.

Alguns dels links consultats pel treball han estat:

- <http://www.mujaresenlahistoria.com/> (i els articles que se'n deriven)
- <http://libreriabarcodemapelny.com/mujeres-en-la-literatura/>
- http://mujeres-riot.webcindario.com/Safo_de_Lesbos.htm
- <http://www.lavanguardia.com/cultura/20160830/404281577283/mary-shelley-escritora-inspiro-gene-wilder-jovencito-frankenstein.html>
- <http://www.lavanguardia.com/cultura/20090527/53712129215/alice-munro-ya-no-sirvo-para-una-vida-normal-he-escrito-tantos-anos-que-no-se-hacer-nada-mas.html>
- <http://www.literaturas.com/v010/sec0309/suplemento/woolf.htm>
- <http://www.hola.com/realeza/2016010883060/madame-de-maintenon/>
- http://cultura.elpais.com/cultura/2016/02/19/actualidad/1455896008_801393.html
- <http://www.detectivesdelahistoria.es/las-hermanas-bronte/>
- <http://www.encyclopedia.cat/> (i els articles que se'n deriven)
- <http://dlc.iec.cat/>
- entre d'altres...